

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2014

Anne-Mari Kuusinen

LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN LASTENKOKOUKSEN AVULLA KUMMELIN RYHMÄPERHEPÄIVÄKODISSA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Anne-Mari Kuusinen

LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN LASTENKOKOUKSEN AVULLA KUMMELIN RYHMÄPERHEPÄIVÄKODISSA

Kehittämishanke toteutettiin Naantalin varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvassa Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Hankkeen tavoitteena oli lasten osallisuuden tukeminen lastenkokouksen avulla. Lastenkokoukset, joita pidettiin syyskuun 2013 ja helmikuun 2014 välisenä aikana, olivat hankkeen kehittämismenetelmä ja -kohde. Muita kehittämismenetelmiä olivat arvioivat keskustelut, mindmap, sähköposti ja kehittämispäiväkirja.

Ryhmäperhepäiväkodin lastenkokousten aikana aikuisen rooli lasten osallisuuden mahdollistajana nousi avainasemaan. Vain kiireettömästi kannustava ja lapsia aidosti kuunteleva suhtautuminen mahdollisti lasten osallisuuden. Osallisuuden tukemisessa lasten viestit nähtiin, kuultiin ja hyväksyttiin ja niille annettiin tilaa tulla esiin. Lapsia arvostettiin persoonina ja arkinsa asiantuntijoina ottaen heidän ideoitaan mukaan päivähoiton toimintaan.

Kehittämishankkeesta syntynyt tuotos on opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Se käsittelee lasten osallisuuden tukemista lastenkokouksen avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Tuotoksen välityksellä yksi lasten osallisuutta tukeva ammatillinen käytäntö siirrettiin Naantalin kaikille varhaiskasvattajille. Opas jaettiin varhaiskasvattajille hankkeen viimeistelyvaiheessa. Tuotos kuvastaa kehittämishankkeen eri vaiheiden kautta muotoutunutta lastenkokousten ydintä. Lapsen osallisuudelle luodaan lastenkokouksissa tilaa kunnioittaen lasta ja hänen näkemyksiään.

Valokuvallinen opas välittää tietoa niin osallisuudesta vähän tietävälle lukijalle kuin osallisuuden menetelmien vanhalle taitajalle. Lapsilähtöisen oppaan yksi tehtävä on herätellä pohtimaan lasten osallisuutta tukehduttavia ja tukevia työtapoja. Helposti toteutettavat vinkit osallisuuden tukemiseen lastenkokouksen avulla karistavat mahdollisesti osallisuutta kohtaan syntyneitä ennakkoluuloja ja kannustavat lähtemään kokeilevalle matkalle osallisuuden polulle.

ASIASANAT: Lasten osallisuus, lapsilähtöisyys, varhaiskasvatus, ryhmäperhepäiväkot, lastenkokous

Anne-Mari Kuusinen

SUPPORTING CHILD ENGAGEMENT WITH KIDDY CONFERENCE AT THE KUMMELI FAMILY DAYCARE

This development project was carried out in the Kummeli Family Daycare, which is affiliated with the Naantali early education service sector. The purpose of the project was to support child engagement through Kiddy Conferences. The Kiddy Conferences, which were held between September 2013 and February 2014, were the tool and target of development in this project. Other methods of development included evaluative discussions, mind-mapping, e-mails and a development journal.

The role of the adult as actuator during the Kiddy Conferences at the family daycare had a key position. Only an unhurried attitude and genuinely listening to the children made it possible for engagement to occur. To support engagement, the children's messages were seen, heard and accepted, and they were given the opportunity to come forth. The children were respected as people and as experts in their everyday life; their ideas were included in the daycare activities.

A guidebook for professionals in early education was produced as a result of the development project. It contains information on how to support child engagement through Kiddy Conferences. The guidebook was used to introduce this professional practice, which supports child engagement, to all early educators in Naantali. It was distributed to early educators in the final phase of the project. It describes the core idea of the Kiddy Conference, which took shape during the various phases of the development project. During the Kiddy Conferences, child engagement is encouraged through respect for the children and their opinions.

The illustrated guidebook conveys information about engagement for those who are not familiar with the concept and methods to promote engagement for old masters of the profession. One of the purposes of the child-based guidebook is to evoke consideration of the types of methods that stifle child engagement and those that support it. The tips to support child engagement are easy to carry out and they shed the possible preconceptions professionals may have about engagement. They encourage professionals to embark on an experimental journey down the path of engagement.

KEYWORDS: child engagement, early education, child-oriented early education, Kiddy Conference, family daycare

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET

1 JOHDANTO	6
2 LASTEN OSALLISUUDEN EDISTÄMINEN	8
2.1 Osallisuus – lasten hyvinvoinnin kulmakivi	8
2.2 Lasten osallisuuden mahdollisuuksia	10
2.3 Lapsilähtöisyys ja osallisuus	14
3 LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	16
3.1 Varhaiskasvatussympäristö lasten osallisuuden areenana	16
3.2 Ryhmäperhepäiväkotina osana varhaiskasvatusta	17
3.3 Osallisuuden esteitä varhaiskasvatuksessa	17
3.4 Lasten osallisuutta edistäviä työskentelytapoja varhaiskasvatuksessa	18
3.5 Empaattinen varhaiskasvattaja lasten osallisuuden mahdollistajana	20
4 LASTEN OSALLISUUTTA MAHDOLLISTAVA HANKE	21
4.1 Hankkeen toimintaympäristö, toimijat ja lähtötilanne	21
4.2 Hankkeen kehittämiskohde ja tavoite	22
4.3 Kehittämismenetelmät ja dokumentointi	23
4.4 Hankkeen aikataulu ja toteutuminen	25
4.5 Hankkeen tuotos	34
5 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI JA POHDINTA	35
5.1 Tuotoksen arviointi	35
5.2 Kehittämishankkeen arviointi	36
5.3 Ammatillisen osaamisen arviointi ja pohdinta	42
LÄHTEET	45

LIITTEET

- Liite 1. Valokuvalupa-anomus vanhemmille.
Liite 2. Opas varhaiskasvattajille.

KUVAT

Kuva 1. Mindmap, jossa syntyi kehittämishankkeen aihe.	24
Kuva 2. Kokousaihetta havainnollistava näytelmä ideointilastenkokouksen alussa.	28
Kuva 3. Valtava riemu toivottujen lelujen saavuttua ryhmäperhepäiväkotiin.	29
Kuva 4. Isänpäivän askarteluvaihtoehdot äänestyslaskokokouksessa.	30
Kuva 5. Neuvottelevan lastenkokouksen jälkeen syntynyt tonttukoti ja tonttutyttö.	31

Kuva 6. Kurki ja sammakko -liikuntaleikki, joka toteutui heti kokouksen jälkeen.	32
Kuva 7. Naantalin varhaiskasvattajille suunnatun oppaan yksi kuva.	34

KUVIOT

Kuvio 1. Shierin osallisuuden tasomalli (Shier 2001, 111).	11
Kuvio 2. Osallisuuden monisäikeisyys (Turja 2011, 49).	13
Kuvio 3. Lasten osallisuutta edistävän hankkeen eteneminen Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa.	25

KÄYTETYT LYHENTEET

Mindmap	Miellekartta, jota käytetään suurien asiakokonaisuuksien hahmottamiseen, havainnollistamiseen ja tiivistämiseen
MLL	Mannerheimin Lastensuojeluliitto
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
STAKES	Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
THL	Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos
YK	Yhdistyneet Kansakunnat, ihmisoikeuksien puolestapuhuja

1 JOHDANTO

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (20.11.1989) ja Suomen perustuslain (1999/731) mukaan aikuisen tehtävänä on ottaa lapsen mielipiteet huomioon. Lapsi, joka saa ympäristössään ilmaista esteettömästi omia näkemyksiään, oppii, että hänen mielipiteillään on arvoa. Ympäristö, joka antaa lapsen vaikuttaa ehdotuksillaan omaan ja yhteisönsä toimintaan, mahdollistaa lapsen sosiaalisen osallisuuden toteutumisen. Osallisuus edistää lapsen hyvinvointia.

Alle kouluikäisen lapsen ja aikuisen välinen avoin ja lämmin vuorovaikussuhde on lapsilähtöisen kasvatuksen perusta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen yhtenä kivijalkana on lapsen osallisuuden tukeminen, jossa aikuinen kunnioittaa lapsen ajatuksia ja koko persoonaa. Aikuinen arvioi jatkuvasti toimintaansa ja kehittää työtapojaan lapsen osallisuutta tukevaan suuntaan.

Lapsen kasvuympäristö voi olla joko osallisuutta tukahduttava tai tukeva. Jatkuvasti yhteisönsä toiminnasta ulkopuolelle jäävällä on riski syrjäytyä. Varhaiskasvattajan maltti pysähtyä aidosti kuuntelemaan lapsen viestejä on lupaavan osallisuuden tukemisen polun alku.

Toteutin toiminnallisen opinnäytetyöni kehittämishankkeena Naantalin varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvassa Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa syyskuun 2013 ja helmikuun 2014 välisenä aikana. Hankkeen tavoitteena oli tukea lasten osallisuutta lastenkokouksen avulla. Kehittämisen merkittävänä menetelmänä ja kohteena olivat hankkeen aikana pidetyt 12 lastenkokousta. Muita kehittämismenetelmiä olivat arvioivat keskustelut, mindmap, kehittämispäiväkirja ja sähköposti.

Lastenkokouksissa lapset saivat vaikuttaa ryhmäperhepäiväkodin toimintaan ideoiden, äänestämisen ja neuvottelun avulla. Tuotoksena lastenkokouksista ja arvioivista keskusteluista syntyi opas Naantalin varhaiskasvattajille. Opas lasten osallisuuden tukemiseen lastenkokouksen avulla-niminen tuotos innostaa niin aloittelevaa kuin taitavampaakin lukijaa osallisuuden oppijaksi.

Toimitin oppaan huhtikuussa 2014 Naantalin varhaiskasvatuksen johtajille. He pitivät opasta hyödyllisenä ja levittivät sitä kaikkiin Naantalin varhaiskasvatusyksiköihin. Opas kannustaa kokeilemaan ja arvioimaan lastenkokousta yhtenä toimintatapana muiden osallisuutta tukevien työmenetelmien ohessa. Mahdollisia ennakkoluuloja osallisuutta kohtaan omaava lukija voi yllättyä lapsen osallisuuden tukemisen käytännönläheisyydestä.

Valokuvallinen opas sisältää tietoa lasten osallisuudesta, Kummelin ryhmäperhepäiväkodin kehittämishankkeesta, erilaisista lastenkokoustyyleistä ja varhaiskasvattajan roolista lapsen osallisuuden mahdollistajana. Oppaassa on runsaasti käytännön vinkkejä lasten osallisuuden tukemiseen lastenkokouksen aikana.

Tämän raportin tietoperustassa käsittelen lasten osallisuutta, lapsilähtöisyyttä ja varhaiskasvatusta. Kiinnitän huomioni lasten osallisuuden estäjiin ja mahdollistajiin. Kehittämishankkeesta kertovassa luvussa kuvaan hankkeen taustatiedot, tavoitteen, kehittämismenetelmät ja niiden dokumentoinnin. Lisäksi esittelen hankkeen aikataulun, hankkeen toteutumisen ja tuotoksen.

Viimeisessä luvussa arvioin tuotoksen ja hankkeen onnistumista. Pohdin eri näkökulmista ammatillista kehittymistäni hankkeen aikana. Kuvioilla ja valokuvilla havainnollistamani raportin rakenne kulkee yleisestä osallisuustiedosta pilkkoutuen ruohonjuuritasolle, kehittämishankkeen tuotoksen esittelyyn liiteosiossa.

2 LASTEN OSALLISUUDEN EDISTÄMINEN

2.1 Osallisuus – lasten hyvinvoinnin kulmakivi

Suomen perustuslaissa (1999/731) sanotaan, että jokaisella lapsella on oikeus esittää esteettömästi ja kehitystasonsa mukaisesti mielipiteensä asioista. Suomea koskee myös Yhdistyneiden Kansakuntien säätämä Lapsen oikeuksien sopimus (20.11.1989), jonka mukaan aikuisten tulee ottaa lapsen mielipiteet huomioon. Perustuslaki ja YK:n Lapsen oikeuksien sopimus luovat pohjan lasten osallisuuden määrittelylle.

Osallisuuden toteuttamiseen tähtäävä toiminta on tavoitteellista niin Euroopan komission vuoden 2013 suositusten kuin Suomen valtioneuvoston hallinto-ohjelman mukaan. Valtioneuvosto (2011) laati lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuosille 2012–2015. Lasten osallisuuden tukemista tavoitellaan niin ikään kuntien lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa. Lasten hyvinvointia vähentäviin ongelmiin pyritään puuttumaan varhain. Päiväkotien henkilökunnan tehtävänä on havainnoida lasten käyttäytymistä ja reagoida ajoissa mahdollisiin riskitekijöihin, jotka haittaavat lasten kehitystä (Laine & Neitola 2002, 103).

Lapsi kokee sosiaalista osallisuutta saadessaan olla häntä ympäröivän yhteisön arjen toiminnassa mukana. Jotta lasten osallisuus mahdollistuu, lasten toiveet otetaan toiminnassa huomioon. Osallisuuden estyessä lapsen sosiaalinen elämä voi häiriintyä ja rajoittua. (Ridge 2006, 23.) Lapsen osallisuutta voidaan tukea hyvin eritavoin riippuen lapsen perhe- ja kulttuuriolosuhteista (Hart 1992, 5 ; Göncü ym. 2009, 192).

Lapsi on aktiivinen toimija, joka oppii uusia asioita vuorovaikutuksessa kasvatusympäristönsä kanssa. Lapsen kasvatusympäristöllä on merkittävä rooli kasvatustehtävässä, joka perustuu kasvattajien käsitykselle lapsesta ja lapsuudesta (Koivunen 2009, 138).

Lasta voidaan tukea oma-aloitteisuuteen ja lapsen kykyihin uskotaan. Toisaalta kasvattajalla voi olla käsitys, jossa lapsi on kykenemätön toimimaan ja hän on vasta tulevaisuudessa valmis yhteiskunnan jäsen. Kasvatuksessa on kyse aikuisen ja lapsen välisestä valtasuhteesta. (Turja 2011, 42.) Lansdownin mukaan (2006, 153) kaikilla lapsilla on kyky osallisuuteen. Lasten kyvyt kehittyvät osallisuudessa, jonka tukemisessa kunnioittavasti ja pitkäkestoisesti toimivalla aikuisella on merkittävä rooli. Osallisuus suojelee lasta.

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen (2014) mukaan henkilö, joka on sosiaalisesti osallinen ympäröivään yhteisöönsä ja sen toimintaan, kokee itsensä hyvinvoivaksi ja terveeksi. Osallisuus on syrjäytymisen vastakohta. (THL 2014.)

Jos lapsen kasvu- ja elinolosuhteet ovat lapsen kehitykselle jatkuvasti epäedulliset ja ongelmat perheessä ja kasvuympäristössä kasaantuvat, lapsen syrjäytymisuhka yhteisöstä lisääntyy. Lapsen elämänhallinta horjuu, kun hänellä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa omassa elinpiirissään oleviin asioihin. (Kajantie ym. 2013, 23.) Syrjäytyminen eli sosiaalinen osattomuus elämänpiiriin normaalisti kuuluvista asioista aiheuttaa yksilölle prosessimaisesti etenevän huono-osaisuuskierteen (Juhila 2006, 53–55).

Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on merkitystä lasten syrjäytymistä ehkäisevässä työssä (Lastentarhanopettajaliitto 2012). Osallisuuden kokemuksen kautta päiväkotilapsi saa hyvinolontunteen siitä, että hän saa kuulua ryhmään. Lapsille annetaan mahdollisuus päättää heille tärkeitä asioista. (Turja 2011, 45.)

Aikuisjohtoinen, lasta liiallisesti käskevä ja muuttava toimintatapa tulee vaihtaa toimintatavaksi, joka tarkastelee asioita lasten näkökulmasta. Vuorovaikutustaitojen kehittyminen vaatii niin lapsilta kuin aikuisiltakin harjoittelua ja herkkyyttä toisen asemaan asettautumisesta. (Karlsson 2005, 8–9.)

Osallisuus on sukua yhteisöllisyyden käsitteelle. Yhteisöllisyys ilmenee päiväkodissa parhaiten lasten leikeissä, joista voi huomata lasten välillä

toimivan välittömän vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvaisuuden tunteen. Toisten lasten kanssa motivoituneesti leikkivä lapsi on sitoutunut lapsiryhmänsä yhteiseen toimintaan ja siinä vaikuttamiseen. (Marjanen ym. 2013, 57.) Varhaisvuosina opitut ryhmän jäsenenä hankitut taidot luovat hyvää pohjaa tulevaisuuden yhteisöihin liittymisille (Koivula 2013, 43). Lasten vuorovaikutustaitojen kehittyminen osallisuuden ilmapiirissä avaa oven aikuisuuden osallisuuden kokemuksille laajemmissa yhteisöissä (Elliot 2009, 162).

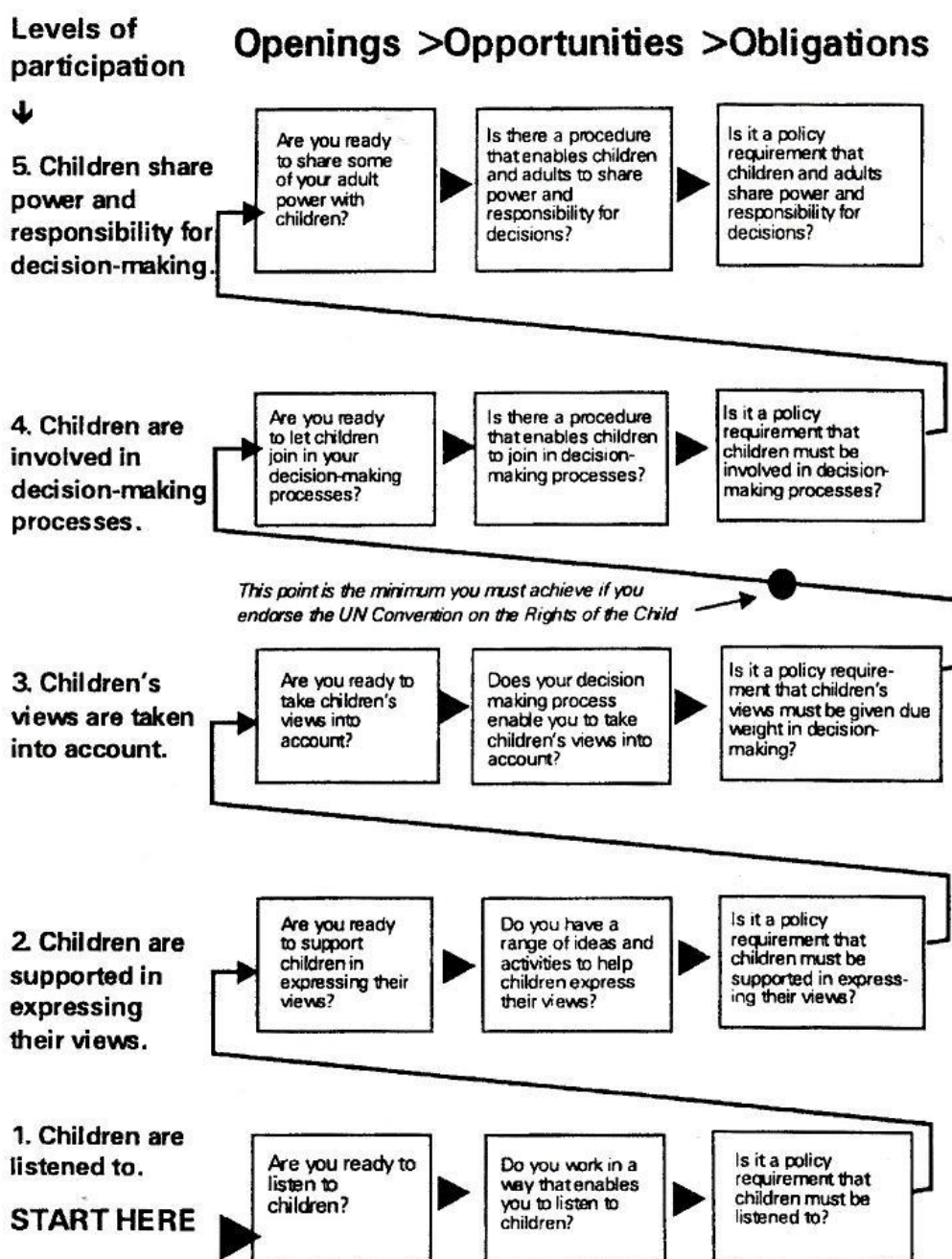
2.2 Lasten osallisuuden mahdollisuuksia

Shier (2001, 111) on laatinut osallisuuden tasomallin, jonka pohjalta kasvattajat voivat arvioida ja kehittää lasten osallisuutta tukevia työskentelytapojaan. Mallissa on viisi tasoa, jotka ovat 1. Lapset tulevat kuulluksi, 2. Lapsia tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään, 3. Lasten näkemykset otetaan huomioon, 4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin ja 5. Lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksenteossa (Kuvio 1).

Kaikki viisi tasoa sisältävät kolme vyöhykettä, jotka ovat *avautuminen*, *mahdollistaminen* ja *velvoittaminen*. Vyöhykkeiden avulla kasvattaja voi arvioida omaa sitoutumisen tasoaan lasten osallisuutta tukevassa työssä. Mallin toteuttaminen aikuisten ja lasten yhteisöissä vie muutoksiin. Mallin kautta kasvattajat voivat havahtua pohtimaan omia toimintatapojaan kasvattajina ja niitä asioita, joita he voisivat tehdä, jotta lasten osallisuuden taso paranisi. (Shier 2001, 107–116.)

Mallin mukaan *avautumisen* vyöhyke tarkoittaa kasvattajan valmiutta sitoutua työskentelemään kunkin osallisuuden tasomallin (1–5) edellyttämällä tavalla. Mallin mukaan kolmannen ja neljännen osallisuuden tason välissä saavutetaan minimissään YK:n lasten oikeuksien hyväksymä lasten osallisuuden taso. Aikuisen velvollisuutena on varmistaa, että lasten näkemykset otetaan huomioon. (Shier 2001, 110–111.)

Kun osallisuuden eri tasoilla (1–5) liikutaan *mahdollistamisen vyöhykkeellä*, kasvattajan työskentelytavat edesauttavat lasten osallisuutta käytännössä. Lasten osallisuutta mahdollistetaan uusilla koulutuksen kautta saaduilla taidoilla ja tiedolla, resursseilla ja toimintatavoilla, jotka sijoittuvat pysyvästi työntekijän toimenkuvaan. (Shier 2001,110.)

Kuvio 1. Shierin osallisuuden tasomalli (Shier 2001, 111).

Kun lasten osallisuuden tukemisesta tulee työyhteisössä vakiintunut työmenetelmä, jota kasvattajalta edellytetään yhtenä työskentelytapana muiden joukossa, puhutaan *velvoittamisen vyöhykkeestä*. Shierin osallisuuden mallissa jokainen taso (1–5) sisältää sille tarkoituksenmukaisen velvoittamisen vyöhykkeen. (Shier 2001, 110.)

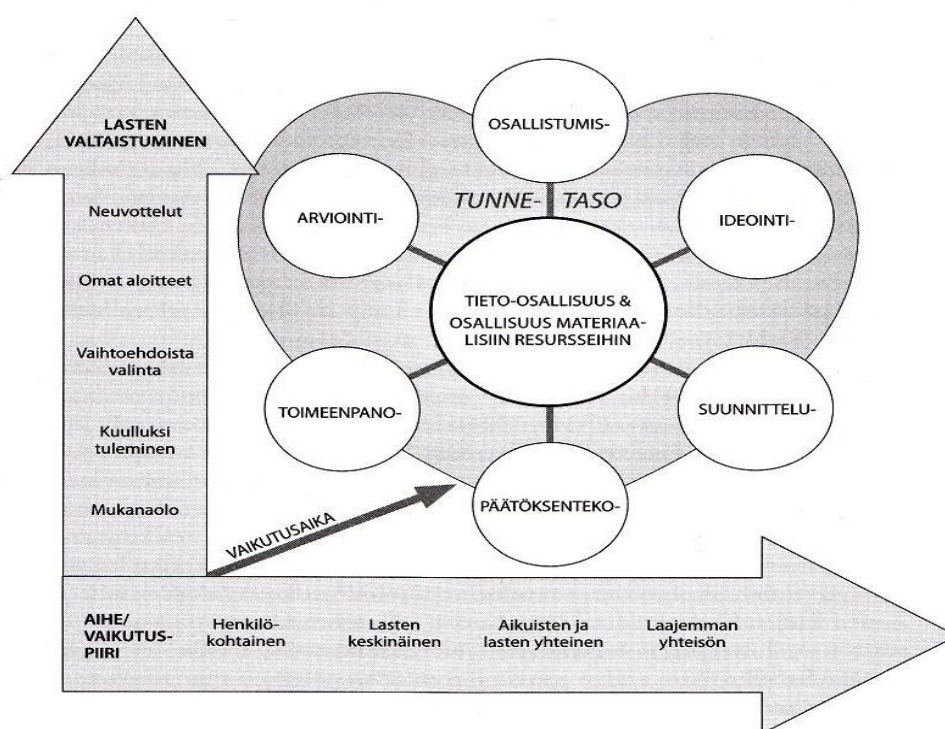
Lapset tulevat kuulluksi - tasolla (1), *mahdollistamisen vyöhykkeellä* tarkoitetaan kasvattajan työskentelytapaa, joka mahdollistaa lasten kuulluksi tulemisen. Kasvattajalla on aikaa ja kykyä kuunnella lapsia. Lapsia tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään - taso (2) haastaa kasvattajan työskentelemään lasten iälle ja kehitystasolle sopivien ja heidän osallisuuttaan edistävien toimintatapojen mukaisesti. (Shier 2001, 112.)

Lasten näkemykset otetaan huomioon edettäessä seuraavalle tasolle (3). *Mahdollistamisen vyöhyke* toteutuu, kun kasvattajat antavat painoarvoa lasten mielipiteille päätöksiä tehdessään. Lapsille on hyvä kertoa, minkä vuoksi kaikkia lasten esittämiä näkemyksiä ei aina voida toteuttaa. Lapsia voi tuolloin myös ohjata miettimään toisenlaisia keinoja, joilla he voisivat toteuttaa toiveensa. (Shier 2001, 113.)

Lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin – tasolla (4) *mahdollistamisen vyöhyke* toteutuu, kun kasvattajat työskentelevät tavoitteellisesti siten, että lapsilla on mahdollisuus tehdä aikuisten kanssa päätöksiä lapsia koskevista asioista ja suunnitelmista kasvatusympäristössä. Tason toimintatapa muuttaa koko kasvattajayhteisön työmenetelmiä lapsilähtöisempään suuntaan. (Shier 2001, 114.)

Lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksenteossa- taso (5) on ylin saavutettava taso Shierin (2001, 111) osallisuuden tasomallissa. Kyseisellä tasolla kasvattajien edellytetään jakavan harkintansa mukaan omaa valtaansa ja vastuutaan lapsille, jotta he voisivat vaikuttaa päätöksenteossa asioihin enemmän, kuin edellisillä osallisuuden tasoilla. Tällöin myös *mahdollistamisen vyöhyke* toteutuu. Vastuunotto on lapsille vapaaehtoista. (Shier 2001, 114–115.)

Turja esittelee osallisuuden monisäikeisyyttä havainnollistavan kuvion avulla (Kuvio 2). Lapset saavat osallisuudesta omakohtaisen kokemuksen tunnetasolla. Lapset voivat olla mukana ideointi-, suunnittelu-, päätöksenteko-, toimeenpano-, arviointi- ja osallistumisasemassa yhteisössään. Lapsille annetaan tietoa käsiteltävistä aiheista riittävästi ja heidän osallisuuttaan materiaalsiin resursseihin tuetaan. (Turja 2011,48–49.) Lapsille pyritään tarjoamaan esimerkiksi leikin eri vaihtoehtoista valitsemisen kautta mahdollisuus päättää omasta toiminnastaan päivähoitossa.

Kuvio 2. Osallisuuden monisäikeisyys (Turja 2011, 49).

Alle kouluikäiset lapset voivat saada aikuisen ohjaaman tai vapaan toiminnan aikana runsaasti osallisuuteen rohkaisevia kokemuksia. (Turja 2011, 48–49.) Vaihtoehtoja lasten valinnoille tulee olla riittävästi, jotta he voivat saada valtaistumisen kokemuksen. Lasten valtaistumisen eri tasoja ovat lasten mukanaolo yhteisössä, kuulluksi tuleminen, vaihtoehtoja valinta, omat aloitteet ja neuvottelut. (Turja 2011, 48–49.)

Nigaraguassa tehdyn tutkimuksen mukaan ne lapset ja nuoret, joita oli tuettu osallisuuteen, kokivat valtaistumisen (empowerment) tunteen. Valtaistumisen kokeneet lapset ja nuoret pystyivät vaikuttamaan omaan elämäänsä. Aikuiset tukivat lapsia pitkäjänteisesti sitoutumalla tehtäväänsä. (Shier & Méndez 2012, 12.)

Näennäisen osallisuuden harjoittaminen on vaara todelliselle lasten osallisuuden tukemiselle. Näennäisyydellä tarkoitetaan lapsille annettuja tilaisuuksia ilmaista mielipiteitään, joilla ei kuitenkaan ole vaikutusvaltaa. Näennäisessä osallisuudessa lapsilla on vain vähän mahdollisuuksia osallistua keskusteluun, saati ymmärrystä mistä asiasta puhutaan. Tämä palvelee ainoastaan aikuisen tarkoitusperiä. (Hart 1992, 9–10.)

Aikuinen tehtävänä on estää lasten näennäisen osallisuuden toteutuminen (Shier 2010, 226). Lasten omia aloitteita kuunnellaan ja niitä otetaan käyttöön (Luff 2009, 135), joka on osa laadukasta varhaiskasvatusta (Tauriainen 2000, 212). Päätöksentekoon rohkaiseminen edistää lasten kehitystä ja oppimista (Theis 2010, 347).

Lasten ilmaisemat näkemykset ovat yhtä tärkeitä kuin aikuisen esittämät näkemykset. Mikäli aikuinen ei kuuntele lapsia, ei hän myöskään ymmärrä heidän kokemuksiaan eikä siten voi suojella lapsia. (Lansdown 2006, 141, 149.) Lasten fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen haavoittuvuus haastaa aikuisen huomioimaan lasten oikeudet päivittäin (Nyland 2009, 39).

2.3 Lapsilähtöisyys ja osallisuus

Arvostavassa dialogissa sekä aikuisen että lapsen mielipide on tärkeä ”yhden ainoan oikean näkemyksen” sijasta. Toimintaansa arvioivalla aikuisella on herkkyyttä lapsen sanallisille ja sanattomille viesteille sekä halua kehittää omaa kommunikointitapaansa. Aikuisen tulee tiedostaa omat lapsikäsitöksensä, jotta hän voi kehittää niitä. Puheitaan harkitseva aikuinen palvelee kuulijan, lapsen etua. Lapsuudessa koetut vuorovaikutussuhteet ovat pohja aikuisuuden vuorovaikutussuhteille. (McMullen & Dixon 2009, 125–126.)

Lapsilähtöisesti suuntautunut kasvattaja huomioi lapsen hyvinvointia ylläpitävät ja lisäävät tekijät toiminnassaan. Ilmapiiiri, jossa sekä aikuinen että lapsi voivat hyvin ja jossa he nauttivat keskinäistä luottamusta, on lapsilähtöistä kasvatusta (Koivunen 2009, 120). Lapsi kokee rakentavaa osallisuutta aikuisen kanssa, johon hän voi luottaa. Lapsi ei ole toimenpiteiden kohde, vaan aikuinen ja lapsi kohtelevat toisiaan tasaveroisina toimijoina. (MLL 2005, 11.) Kasvattajan tulee nähdä lapsi ennen kaikkea ainutkertaisena persoonana. Tällaista kasvattajan suhtautumista lasta kohtaan voi myös kutsua nimellä pedagoginen rakkaus. (Skinnari 2011, 299.)

Lapsen osallisuuden tukeminen ei merkitse sitä, että valta annetaan tyystin lapselle. Jos taas kasvattaja asettaa lapselle vain rajoja, ilman sensitiivisyyttä lasta kohtaan, hän käyttää valtaansa väärin. Autoritatiivisesti lasta kohtaava aikuinen asettaa lapsen toiminnalle turvalliset rajat huolehtien samanaikaisesti lapsen tunne-elämästä ja tarpeista (Koivunen 2009, 120, 179).

Lapsen osallisuus on yhteydessä lapsilähtöisyyteen ja aikuisjohtaisuuteen – ei aikuiskeskeisyyteen. Lapsilähtöisesti toimiva aikuinen asettaa lapsen tarpeet omien tarpeidensa edelle. Aikuinen on vastuussa päiväkotiryhmästä luomalla sen toiminnalle kehykset ja johtaen sitä. (Kalliala 2012, 47–48.) Samalla lapsi uskaltaa olla oma itsensä ja vaikuttaa oman toimintansa piirissä oleviin asioihin.

3 LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Varhaiskasvatusympäristö lasten osallisuuden areenana

Suomessa annettavaa lasten varhaiskasvatusta ja päivähoitoa määrittävät ja ohjaavat laki (Laki lapsen päivähoidosta 19.1.1973/36) ja asetus (Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239) sekä Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen laatima Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Suomen varhaiskasvatuksen ja päivähoidon lainsäädäntö ja hallinto siirtyi vuoden 2013 alusta sosiaali- ja terveysministeriön piiristä opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen (OKM 2014).

Lapsi saa yhteiskunnan tukemassa varhaiskasvatuksessa hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Tästä huolehtii tavoitteellisesti orientoitunut ammattitaitoinen henkilökunta, joka toimii yhdessä lapsen vanhempien kanssa lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen parhaaksi. Kasvattajan tehtävänä on luoda lapselle kasvuympäristö, jonka avulla lapsi voi jatkuvasti oppia uusia asioita vuorovaikutuksessa lasten ja aikuisten kanssa. (Stakes 2005,11–17.) Ammatillinen kasvattaja ottaa lapsen mukaan suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan kasvuympäristönsä toimintaa (Heikka ym. 2011, 55).

Jokaisella kunnalla on oma varhaiskasvatussuunnitelma ja jokaisella varhaiskasvatusyksiköllä on omansa. Lisäksi jokaiselle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityinen sektori ja seurakunnat. Esimerkkejä varhaiskasvatuspalvelujen muodoista ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin päivähoitotoiminta. (Stakes 2005, 9–11.) Varhaiskasvatuspalveluja järjestetään lapsille, jotka eivät ole vielä oppivelvollisia sekä erityisten olosuhteiden vallitessa myös oppivelvollisuusiän täyttyessä (Laki lapsen päivähoidosta 19.1.1973/36).

3.2 Ryhmäperhepäiväkotina osana varhaiskasvatusta

Ryhmäperhepäivähoito kuuluu päivähoito- ja varhaiskasvatuspalveluihin. Ryhmäperhepäivähoito mielletään päiväkotihoidon ja perhepäivähoidon, yhden hoitajan kodissa annettavan hoidon, välimuodoksi. Ryhmäperhepäivähoito on lasten vanhempien toiveita joustavasti mahdollistava päivähoitomuoto. Virallisesti määriteltynä ryhmäperhepäivähoito on yksi perhepäivähoidon vaihtoehto (Väisänen 1997, 9–30).

Ryhmäperhepäiväkodissa kaksi tai kolme perhepäivähoitajaa kasvattavat lapsia samassa päivähoitoa varten varatussa tilassa. Lasten päivähoitosta säädetyn asetuksen mukaan ”kaksi hoitajaa voi samanaikaisesti hoitaa enintään kahdeksaa lasta ja lisäksi osapäiväisesti kahta 1 momentin toisessa virkkeessä tarkoitettua lasta” (Asetus lasten päivähoitosta 30.3.2000/329). Ryhmäperhepäivähoidon laadun kehittämishaasteena on henkilöstön koulutus, sillä laki ei velvoita kuin vähintään yhden henkilön omaavan ammatillisen pätevyyden (Asetus lasten päivähoitosta 21.8.1992).

Ryhmäperhepäivähoito tarjoaa lapsille kodinomaisen kasvu- ja leikkiympäristön, jossa varhaiskasvattaja voi tukea lasten oppimista ja kehitystä yksilöllisesti. Liisa Keltikangas-Järvisen (2012, 223) mukaan perhepäivähoito on alle 3-vuotiaalle lapselle hyvä paikka saada päivähoitoa. Lapsi oppii luottamaan yhteen tai kahteen vaihtumattomaan hoitajaan eri tavalla perhepäivähoidossa kuin isossa päiväkotimiljöössä. Lasten osallisuuden tukeminen pienessä lapsiryhmässä on myös helpompaa kuin isossa päiväkotiryhmässä.

3.3 Osallisuuden esteitä varhaiskasvatuksessa

Lasten osallisuuden esteenä on usein aikuinen, joka ei huomioi lasten tarpeita tai ajattelee, että perushoito ja rutiinit lasten hyväksi riittävät. Jokimiehen (2013, 10) ja Turjan (2011, 45) tutkimusten mukaan kasvattaja saattoi kuunnella lasten ideoita toiminnan suhteen, mutta hän ei toteuttanut niitä pidemmälle lasten kanssa.

Työtiimin aikuislähtöiset ja ristiriitaiset käsitykset osallisuutta kohtaan hankaloittivat lasten osallisuuden mahdollistamista. Tällöin lapset saivat valita leikkinsä vain aikuisille sopivina aikoina ja aikuisten ja lasten väliset neuvottelut rajoittuivat vain ristiriitatilanteisiin. (Jokimies 2013, 40–59.)

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen tutkimusraportissa (Venninen ym. 2010) todetaan, että varhaiskasvattajat olivat toisinaan välinpitämättömiä lasten osallisuuden mahdollistamiselle. Kasvattajat myönsivät avoimesti olleensa ammatillisten houkutusten vietävissä. Tällöin aikuisten seura oli kiehtovampaa kuin läsnäolon tarjoaminen lapsille (Kalliala 2012, 101).

Aikuinen saattoi myös pyrkiä pitämään kiinni suunnittelemaastaan toiminnasta liikaa, päästämättä lapsia vaikuttamaan siihen, sillä aikuiset ajattelivat rutiinien tuovan lapsille turvaa. Osallisuuden esteinä pidettiin myös suuria ryhmäkokoja, vähäisiä resursseja, vaihtuvaa henkilökuntaa, vaihtelevaa ammattitaitoa, melua, turvallisuutta, väsymystä ja kiirettä. (Venninen ym. 2010, 28–54.)

Aikuisen ennakkoluulot lasten osallisuutta kohtaan voivat estää lasten vaikuttamisen omassa ympäristössään. Aikuisen tulee riisua jumiutuneet lapsikäsitteensä ja pysähtyä pohtimaan lasten näkemyksiä, jolloin pienten toimijoiden tie osallisuuteen voi alkaa (Karlsson 2005, 8).

3.4 Lasten osallisuutta edistäviä työskentelytapoja varhaiskasvatuksessa

Usein pelätään, että lapset eivät voi kertoa omista näkemyksistään selkeästi. Lapsia kiinnostavilla ja heidän elinpiiriään koskevilla spontaaneilla kysymyksillä saa pienetkin lapset vastaamaan kysymyksiin tarkasti. Vaikka aikuisen ja lasten viestintätyyleissä on eroavaisuuksia, ei se tee lapsista viestintäkyvyttömiä. Aikuisen tehtävänä on löytää menetelmiä, jotka auttavat lapsia ilmaisemaan itseään parhaalla mahdollisella tavalla. (Hart 1992, 17–18.)

Oikeudenmukainen aikuinen huomioi lasten kehitystason, iän ja muut lähtökohdat tukiessaan lasten osallisuutta. Esimerkiksi kielellisen viiveen omaava lapsi tarvitsee erilaisen osallisuutta tukevan lähestymistavan kuin lapsi, jonka kielellinen kehitys kulkee ikätasoisesti. Myös sosiaalisen syrjäytymisen uhan alla elävä lapsi tarvitsee erilaista osallisuuden ohjausta kuin lapsi, joka on sosiaalisesti hyvinvoiva. (Göncü ym. 2009, 200.)

Lasten keskinäinen ajatustenvaihto ja neuvottelu omassa vertaisryhmässä on lapsille luonnostaan ominainen käytösmalli (Lehtinen 2009, 154–155). Lasten keskinäisiin neuvotteluihin sisältyy usein kertomuksellisia ja suunnittelevia piirteitä, jotka muuttuvat itsenäisemmiksi lasten kasvaessa edelleen (Strandell 1995, 77–98).

Jyväskyläläisen vuoropäiväkodin konkreettisia lasten osallisuutta tukevia käytäntöjä olivat esimerkiksi lastenkokoukset, lastenpalaverit ja pienryhmätoiminta. Säännöllisesti toistuvissa lastenkokouksissa aikuinen kirjasi lasten lähitulevaisuuteen kantautuvat ideat muistiin. (Jokimies 2013, 69–74.) Pääkaupunkiseudun lastenkokouksissa leikki-ikäiset lapset saivat vaikuttaa leikkien, leikkikaverin, lelujen ja askartelujen valintaan, toimintaympäristönsä muokkaamiseen ja tuokioiden suunnitteluun (Venninen ym. 2010, 24).

Lastenkokous on yksi lasten osallisuutta tukeva menetelmä varhaiskasvatuksessa. Lastenkokouksessa sekä lapset että aikuiset pysähtyvät yhdessä miettimään päivähoiton toiminnalle ideoita. Aikuisen ja lasten välisissä keskusteluissa syntyy ideoita useista teemoista, kuten toivelauluhetkistä tai joulujuhlista (Turja 2011, 50).

Lastenkokouksen voi toteuttaa 3–5-vuotiaille lapsille yksinkertaisin kysymyksenasetteluin ja toimintakuvia eri keskustelun aiheista apuna käyttäen (E. Luostarisen henkilökohtainen tiedonanto 27.9.2013). Lapsia kiehtova käsinukke helpottaa aikuisten ja lasten välistä kommunikointia. Tällöin lapset eivät keskity aikuisten läsnäoloon vaan avautuvat ajatuksistaan vapautuneesti käsinukelle (MLL 2005, 28–50).

Lastenkokouksille on ominaista yhteisökokouksille tyypillinen piirre, jossa koko kasvatuksellinen yhteisö kokoontuu säännöllisin väliajoin yhteen päättämään ja sopimaan asioista, jotka koskettavat kaikkia (Murto 1997, 239–240).

3.5 Empaattinen varhaiskasvattaja lasten osallisuuden mahdollistajana

Lapsiryhmänsä pedagogista prosessia johtava ammattitaitoinen kasvattaja (Helenius 2008, 52) voi olla samaan aikaan lasten paras osallisuuden rakentaja, joka kykenee vastavuoroiseen dialogiin lasten kanssa. Lapsia kontrolloivan työtavan sijaan aikuinen voi kohdata lapset laadukkaasti kunnioittavassa vuorovaikutussuhteessa, jossa lasten ja aikuisen välinen toiminta onnistuu parhaiten (Lansdown 2006, 141; Percy-Smith & Nigel 2010, 356).

Aikuisen empaattinen suhtautuminen lapsia kohtaan ilmenee kokonaisvaltaisena eläytymiskykenä lasten elämään (Koivunen 2009, 34). Aikuinen tunnistaa herkästi lasten yksilölliset tarpeet ja tunteet (Kalliala 2009, 68) kulkiessaan heidän rinnallaan (Fitzgerald ym. 2010, 302–303). Lapsilla on hyvä olla päivähoitossa, jos he sitoutuvat toimintaan ja voivat emotionaalisesti hyvin (Kalliala 2012, 181).

Aikuinen tukee lasten osallisuutta heitä kiinnostavien ja heille konkreettisten aihealueiden avulla. Aiheet ovat tuttuja lasten päivittäisestä elämästä ja niistä keskustellaan tavalla, jota lapset ymmärtävät. Tukiessaan lasten osallisuutta aikuinen oppii näkemään lapset monipuolisina ajattelijoina, joilla on kekseliäitä ratkaisuja eri toimintojen suhteen. (Kränzl-Nagl & Zartler 2010, 170, 172.) Osallisuuteen kannustava aikuinen uskoo, että lapset ovat elämänsä asiantuntijoita (Shier 2010, 223).

Osallisuuden tilan rakentaminen lapsille vaatii aikuiselta oman tietotaidon käytäntöön laittamista lapsille uusia mahdollisuuksia avaavasti (Moss 2006, 188). Kasvatusyhteisö, jonka arvopohjana on osallisuuteen kannustaminen, mahdollistaa lasten omaehtoisen ja mielekkään toiminnan (Emilson & Johansson 2009, 72).

4 LASTEN OSALLISUUTTA MAHDOLLISTAVA HANKE

4.1 Hankkeen toimintaympäristö, toimijat ja lähtötilanne

Kehittämishankkeen toimintaympäristönä oli Naantalin kaupungin Kummelin ryhmäperhepäiväkoti Velkualla. Saaristokyläyhteisön ryhmäperhepäiväkoti siirtyi vuoden 2013 alusta Naantalin varhaiskasvatuspalvelujen alaisuuteen. Tätä ennen ryhmäperhepäiväkodin omisti palvelukeskus Kummeli ry.

Meren rannalla sijaitsevan varhaiskasvatuspalveluja tarjoavan ryhmäperhepäiväkodin välittömässä läheisyydessä toimii Kummelin ikääntyneiden ryhmäkoti ja posti-, kirjasto-, ruoka-, lääkäri- ja terveydenhoitopalvelut. Kodinomaisena kokonaisuutena identiteettinsä säilyttänyt Kummeli on aina toiminut ja toimii asiakkaidensa eteen joustavasti ja palveluhenkisesti.

Olen työskennellyt Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa lastenhoitajana 8,5 vuotta. Muodostan yhdessä ryhmäperhepäiväkodin toisen lastenhoitajan kanssa työtiimin eli meitä on yksikössä kaksi vakituisesti työskentelevää lastenhoitajaa. Lasten yksilöllisyyden kunnioittaminen on säilynyt läpi vuosien Kummelin ryhmäperhepäiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman kantavana toiminta-ajatuksena. Kehitämme jatkuvasti työtapojamme hankkien ajankohtaista koulutusta ja arvioiden toimintaamme.

Opinnäytetyöni aiheen pohdinnan myötä päätimme työtiimissämme kehittämishankkeen käynnistämisestä Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Toteutuneen kehittämishankkeen toimijat olivat ryhmäperhepäiväkodin yhdeksän 2–5-vuotiaasta lasta ja kaksi lastenhoitajaa. Toikon ja Rantasen (2009, 99–168) mukaan toimijat osallistuvat aktiivisesti kehittämistoiminnan vaiheisiin. Kehittämistoiminnassa toimijat kokeilevat käytännössä, miten jokin asia toimii. Kokemus voi perustua toimijoiden subjektiiviseen käsitykseen eikä tieteelliseen mittaamiseen.

Sekä lasten vanhemmat että ryhmäperhepäiväkodin esimies toimivat kehittämishankkeen aikana ohuemmassa roolissa kuin ryhmäperhepäiväkodin yhdeksän lasta ja kaksi lastenhoitajaa. Naantalissa työskentelevä ryhmäperhepäiväkodin esimies antoi konsultoivaa tukea kehittämishankkeen tekoon. Vanhemmat avustivat lasten ideoiden kertomisessa.

Lasten vanhempien rooli kehittämishankkeen aikana oli se, että he auttoivat lasten viestien välittäjinä silloin, kun lapset olivat poissa lastenkokouksista vapaapäivän takia. Vapaapäivällä olevien lasten toimintaideat välittyivät sähköpostitse ryhmäperhepäiväkodissa pidettäviin lastenkokouksiin. Lisäksi vanhemmat kommentoivat lasten päättämiä toimintaideoita ja esille laitettuja lasten tuotoksia lastenkokousten jälkeen.

Ryhmäperhepäiväkodin tiloissa toimiva Velkuan koululaisten iltapäiväkerhon ohjaaja ja neljä lasta eivät olleet toimijoina kehittämishankkeessa, sillä heidän läsnäolonsa päivän toiminnassa oli rajallinen. Iltapäiväkerhon ohjaaja tosin osallistui mindmap- keskusteluun kehittämishankkeen alussa sekä valokuvasi yhdessä lastenkokouksessa.

Kehittämistyön aloitusvaihe oli elokuussa 2013, jolloin työtiimimme teki mindmapin eli paperille piirretyn miellekartan siitä, mitä Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa olisi hyvä kehittää. Mindmap johdatti keskusteluun, jossa päätettiin kehittämishankkeen aihe.

4.2 Hankkeen kehittämiskohde ja tavoite

Yksimielisen pohdinnan jälkeen kehitettäväksi tavoitteeksi nousi lasten osallisuuden edistäminen lastenkokouksen avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Lastenkokoukset olivat lisäksi hankkeen kehittämiskohde. Pidimme 12 lastenkokousta syyskuun 2013 ja helmikuun 2014 välisenä aikana. Ryhmäperhepäiväkodin lapset ja aikuiset tekivät kokouksissa yhdessä päätöksiä koskien ryhmäperhepäiväkodin toimintaa.

Hankkeen kehittämiskysymyksiä olivat:

- Voiko lastenkokousten avulla tukea lasten osallisuutta Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa?
- Millainen lastenkokous tukee lasten osallisuutta Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa?

Työtiimillemme jäi vastuu arvioivista keskusteluista, joita käytiin ennen lastenkokouksia ja niiden jälkeen. Keskusteluissa pohdittiin lastenkokousten sujumista hankkeen tavoitteeseen ja kehittämiskysymyksiin nähden. Kokouksia muokattiin aikuisten arvioivien keskustelujen pohjalta lasten osallisuutta jatkuvasti edistävään suuntaan. Toteutuneisiin lastenkokouksiin ja aikuisten keskusteluihin pohjautuen hankkeen yhtenä tärkeänä tehtävänä oli synnyttää tuotos eli malli toimivasta lastenkokouksesta. Tuotoksen tarkoituksena oli vastata kysymykseen: Millainen lastenkokous tukee lasten osallisuutta Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa ?

4.3 Kehittämismenetelmät ja dokumentointi

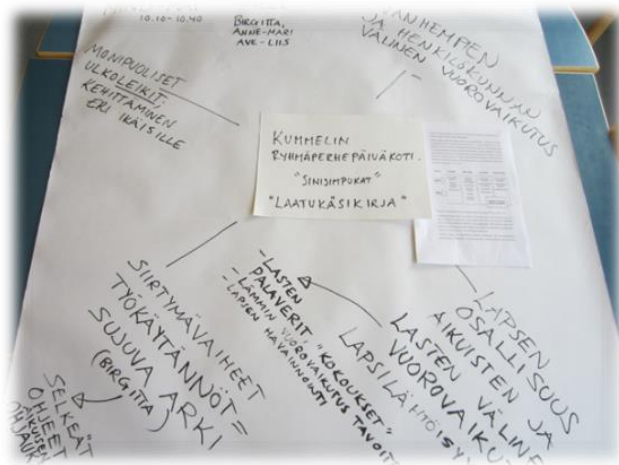
Lasten osallisuutta tukevan hankkeen keskeinen kehittämismenetelmä oli Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa säännöllisesti pidetty lastenkokous, johon osallistuivat kaikki ryhmäperhepäiväkodin lapset ja aikuiset. Toimin lastenkokouksissa puheenjohtajana ja työparini toimi sihteerinä, joka kirjasi lasten puheet muistioon sellaisina kuin ne lasten suusta tulivat.

Työtiimimme reflektoivat eli arvioivat keskustelut olivat toinen hankkeen merkittävä kehittämismenetelmä. Keskustelujen tavoitteena oli tunnistaa ja arvioida toimintatapojamme lastenkokousten aikana. Tallensin lastenkokousten ja arviointikeskustelujen muistiot kehittämispäiväkirjaan, joka muodostui sisältöineen hankkeen oleelliseksi kehittämis- ja dokumentointivälineeksi. Kehittämispäiväkirja sisälsi kaiken keskeisen tiedon, joka kertyi hankkeen aikana.

Kehittämispäiväkirjaan tallensin muistioiden lisäksi esimerkiksi lasten vanhempien ja lastenhoitajien väliset hanketta käsittelevät sähköpostit. Keräsin kehittämispäiväkirjaan myös hankkeen aiheeseen liittyviä pohdintojani, runsaasti tietoa lasten osallisuudesta ja lasten vanhemmilta saadut valokuvausluvut.

Valokuvausluvut mahdollistivat lasten kuvaamisen lastenkokousten aikana ja kokousten jälkeisen toiminnan aikana, johon lapset vaikuttivat omilla päätöksillään. Valokuvaus oli yksi hankkeen dokumentointimenetelmä, jonka avulla saimme lastenkokousten kokemuksellisuutta ja sen jälkeistä toimintaa näkyväksi hankkeen etenemistä seuraaville. Valokuvasimme lisäksi mindmap-ajatuskartan (Kuva 1), joka syntyi hankkeen idea- ja suunnitteluvaiheessa. Valokuvalupa-anomuskaavake lasten vanhemmille löytyy liiteosiosta (Liite 1).

Kuva 1. Mindmap, jossa syntyi kehittämishankkeen aihe.

4.4 Hankkeen aikataulu ja toteutuminen

Alla oleva kuvio (Kuvio 3) osoittaa pelkistetysti kehittämishankkeen eri vaiheet, aikataulun, toimijat, menetelmät, dokumentointitavat sekä näiden tekijöiden hyödyt.

Vaihe	Kuukausi	Toimijat	Kehittämismenetelmä	Dokumentointi	Aineiston hyödynnettävyys
IDEOINTI & SUUNNITTELU	8-9 / 2013	Työtiimi Välillisesti Esimies Kummelissa Iltapäiväkerhon ohjaaja alkupalaverissa	Mindmap Keskustelut Kummelissa Kehittämispäiväkirja	Muistio Mindmap valokuvaus Kehittämispäiväkirja	Idea lasten osallisuuden tukemisesta lastenkokouksen avulla syntyy
TOTEUTUS	9/2013-2/2014	Kummelin ryhmäppö:n 9 lasta ja 2 lastenhoitajaa Lasten vanhemmat Iltapäiväkerhon ohjaaja	12 Lastenkokousta Aikuisten arviointikeskustelut ennen ja jälkeen kokouksia Kehitt.päiväkirja	Muistiot Valokuvaus Kehittämispäiväkirja Sähköposti	Tuotosta ja raporttia varten syntyvä materiaali
VIIMEISTELY JA VALMISTYÖ	3-5/2014	Kehittämishankkeen raportin kirjoittaja Naantalin varh.kasvatuksen johtajat	Kehittämispäiväkirja		Tulosten esittely ja tuotoksen levitys Naantalin varhaiskasvatuspalveluille

TUOTOS: Opas varhaiskasvattajille, jonka nimi on Lasten osallisuuden tukeminen lastenkokouksen avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa

Kuvio 3. Lasten osallisuutta edistävän hankkeen eteneminen Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa.

Hankkeen eri vaiheet toteutuivat osittain päällekkäisinä jaksoina suoraviivaisesti etenevän prosessin sijaan. Hankkeen suunnittelu- ja toteutusvaihe osuivat syksyllä 2013 päällekkäin ja myös toteutusvaiheessa syntyi aihioita tulevasta tuotoksesta. Vaikka hankkeen kokonaistoteutumisen suunnitteluvaihe rajoittui syksyyn 2013, suunnittelimme tarkasti ajateltuna itse kehittämiskohdetta eli lastenkokousten sisältöä koko hankkeen toiminnan ajan.

Kuvio 3 ei sisällä osallisuutta koskevan teoreettisen tiedon keräysvaihetta eikä hankkeen raportin ja tuotoksen kirjoitusvaihetta. Kuvioista puuttuu myös opintoihini liittyvä lastentarhanopettajan työharjoitteluvaihe, jonka tein Kummelissa hankkeen aikana. Edellä mainitut kirjoittamattomat vaiheet olivat osa kehittämishankkeen etenemistä ja ne sijoituivat omina prosesseinaan muiden vaiheiden lomaan ja lähelle.

Joka toinen keskiviikko toistuvat lastenkokoukset kestivät keskimäärin 10-15 minuuttia riippuen lasten kulloisestakin keskittymis- ja vireystilasta. Otimme kokouksia valmistellessa huomioon lasten iän ja kehitystason sekä muut lasten yksilölliset ominaisuudet. Kokouspaikaksi valitsimme rauhallisen tilan, jossa oli mahdollimman vähän kokousta häiritseviä tekijöitä.

Lapset ja aikuiset istuivat puoliympyrän muotoisessa piirissä omilla istuinalustoillaan. Kaikilla oli toisiinsa katsekontakti. Kertasimme jokaisen kokoontumisen aluksi samat säännöt. Tärkeät kokousten sujuvuutta edistävät säännöt koskivat puheenvuorojen pyytämistä viittaamalla, oman puheenvuoron kärsivällistä odottamista ja toisen puheenvuoron hiljaista kuuntelemista.

Jos lapsi ei halunnut ilmaista näkemystään käsiteltävästä aiheesta, emme sitä häneltä vaatineet. Siitä huolimatta jokainen hoidossa ollut lapsi halusi osallistua seuraamaan kokoustilanteita eikä kukaan halunnut jäädä itse kokouksista pois. Puheenjohtaja kopautti kevyesti pienellä nuijalla pöytään lastenkokouksen alkamisen ja loppumisen merkiksi.

Valitsimme edeltä käsin esimerkiksi kuvat, esineet, askarteluideat tai sadut kulloinkin käsiteltävää aihetta havainnollistamaan ja täten avaamaan lasten tieto-osallisuutta kyseisestä aihealueesta. Nukketeatterin avulla esimerkiksi aiheet kuin ystävyys ja lasten oikeudet konkretisoituivat lapsille ymmärrettävään muotoon. Tämän jälkeen lapset pystyivät luontevasti keskustelemaan aiheista.

Ryhmäperhepäiväkodin lastenkokousten aiheet olivat lapsille tuttuja, sillä ne liittyivät läheisesti lasten kiinnostuksen kohteisiin ja kasvuympäristöön. Hankkeen edetessä huomasimme, että yhdessä lastenkokouksessa on hyvä käsitellä yhtä aihetta kerrallaan useiden käsiteltävien aiheiden sijaan, sillä jälkimmäinen tapa haittaa lasten keskittymistä ja pirstaloi kokouksen kulkua.

Lapsille tulevasta kokouksesta ja siinä käsiteltävästä aiheesta ajoissa mainitseminen osoittautui myös hyväksi käytännöksi, koska lapset tiesivät silloin, mitä oli odotettavissa. Kahteentoista lastenkokoukseen sisältyi erilaisia kokeilevia ja vaihtelevia toimintoja, joiden avulla saimme lasten mielipiteet ja ideat näkyviin. Seuraavaksi esittelen kolmea hankkeessa esiintynyttä lastenkokoustyylä sisältöineen.

Ideointilastenkokoukset

Kokouksia, joissa lapset saivat esittää omia ajatuksiaan eli ideoitaan liittyen omaan, toistensa ja ryhmäperhepäiväkodin toimintaan, kutsumme ideointilastenkokouksiksi. Kyseisiä kokouksia oli kuusi kappaletta kahdestatoista kokouksesta eli enemmistö toteutuneista lastenkokouksista. Pidimme tasaisin aikavälein ideointilastenkokouksia syyskuun 2013 ja helmikuun 2014 välisellä kehittämishankejaksolla.

Lasten ideat tai ehdotukset liittyivät toimintaan, leluihin, leikkeihin, leikkikavereihin, leikkipaikkoihin, käytös- ja pöytätapoihin sekä apulaiskäytäntöön. Lisäksi lapsilla oli myös kiusaamisen ehkäisyideoita. Kuuntelimme kaikki lasten esittämät ideat ja kirjasimme ne myös ylös.

Pidimme tärkeänä, että saimme kuulla hiljaistenkin lasten toimintaideat ja huomioimme myös niiden lasten ideat, jotka eivät päässeet lastenkokouspäivänä ryhmäperhepäiväkotiin. Lasten ideat välittyivät ryhmäperhepäiväkotiin vanhemman sähköpostin kautta.

Lasten oli helppo lähteä keskustelemaan ideoistaan, kun esimerkiksi lastenkokouksen alussa, jossa käsiteltelimme ruokatapoja, esitimme näytelmän teemalla ”Sopivat ja sopimattomat pöytätavat”. Toinen aikuinen esitti näytelmässä tavat hallitsevaa ruokailijaa ja toinen näytteli huonosti käyttäytyvää pöytäseuralaista. Lapset pääsivät pian jutun juoneen kiinni ja keskustelu oikeista valinnoista ruokatapojen suhteen saattoi alkaa. Viereinen kuva (Kuva 2) esittää kyseisen kokouksen näytelmäosuutta.

Kuva 2. Kokousaihetta havainnollistava näytelmä ideointilastenkokouksen alussa.

Nukketeatteri ja käsinukke saivat lapset myös virittymään avoimeen keskusteluun ja unohtamaan aikuisen läsnäolon. Käsinuken kanssa lapset virittyivät vastavuoroiseen tunnelmaan jakaen toimivia ehdotuksia ja ajatuksia päivähoiton toimintaan. Seuraavassa ajatuskaskelmia lasten ideoinnista Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa syyskuussa 2013, kun heiltä kysyttiin leikki- ja lelutoiveita:

”Traktorileikkiä, peräkärryn.”(Poika, 4 vuotta.)

”Haluan pelata jalkapalloa lasten kanssa. Pelata maaliin.” (Poika, 5 vuotta.)

Päätimme toteuttaa lasten toiveet traktoreista ja jalkapallosta lisäten myös muut lasten lelu- ja leikki-ideat toivelistaan. Lasten suureksi iloksi ryhmäperhepäiväkotiin saapui lokakuussa 2013 lelukuorma, jossa oli runsaasti heidän toivomiaan uusia leluja, kuten traktoreita, maali ja jalkapallo. Kuuntelimme ja toteutimme lasten toiveita koko hankkeen ajan samalla innolla. Ilmeet ja ihastuksen huudot kertoivat lasten tyytyväisyydestä toteutuneeseen toimintaan, kuten myös se, että lelujen saapumishetkestä lähtien lapset sitoutuivat pitkäkestoisesti toivomaansa traktorileikkiin ja jalkapallon peluuseen. Kommentit, joita lapset huudahtivat nähdessään lelut, olivat:

Jippii!! (Naurua). (Poika, 4 vuotta.)

O-ho!! Wau!! Noin paljon traktoreita!! (Poika, 4 vuotta.)

Traktorileikki kesti parhaimmillaan päivittäin tunteja useiden kuukausien ajan. Samoin jalkapallon pelaaminen oli lasten suosiossa. Oheisen kuvan (Kuva 3) lapsen ilme kertoo käsinkosketeltavasta tunnelmasta toivotun lelukuorman saavuttua ryhmäperhepäiväkotiin.

Kuva 3. Valtava riemu toivottujen lelujen saavuttua ryhmäperhepäiväkotiin.

Äänestyslasterienkokoukset

Toinen suosittu lastenkokousmuoto oli vaihtoehtoista valinta- eli äänestys lastenkokoukset Kummelin ryhmäperhepäiväkodin kehittämishankkeessa. Pidimme äänestyspitoisia kokouksia kaikkiaan viisi kappaletta siten, että niistä neljä toteutui syksyllä 2013 ja yksi vuoden 2014 puolella. Lapset vaikuttivat hankkeen aikana esimerkiksi sekä liikuntaleikkien ja pikkujouluohjelman valintaan että leikki- ja retkivalintoihin.

Lasten oli helppo ymmärtää kuvien, esineiden ja muiden tekniikoiden avulla äänestettävää toimintaa ja valita niistä mieluisin vaihtoehto. Lapset myös itse esittivät toimintaideoita liikuntaleikkeihin, jonka jälkeen lasten suosimat leikit pääsivät heti kokouksen jälkeen onnistuneeseen kokeiluun. Alla oleva kuva (Kuva 4) esittää askartelumalleja, joita katsomalla jokainen lapsi sai vuorollaan päättää minkä vaihtoehdon hän haluaa askarrella isälleen lahjaksi marraskuussa 2013.

Kuva 4. Isänpäivän askarteluvaihtoehdot äänestyslasterienkokouksessa.

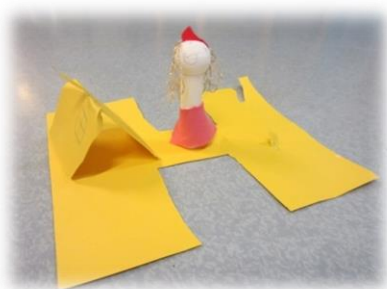
Melko pian hankkeen alussa huomasimme, että lasten kuullessa muiden lasten mielipiteitä äänestettävästä valinnanvaihtoehdosta, esimerkiksi leikin valinnasta, mielipiteet muuttuivat helposti lapsiryhmässä kollektiivisiksi. Estimme lasten toisiltaan kopioimisen siten, että jokainen lapsi äänesti mieluisista toimintavaihtoehtoa yksinäisessä paikassa, esimerkiksi siirrettävän piirustustaulun takana omalla vuorollaan.

Neuvottelevat lastenkokoukset

Kokouksia, joissa käytettiin neuvottelua lasten ja aikuisten yhteisessä päätöksenteossa, oli selkeä vähemmistö. Yksi joulukuinen lastenkokous vuonna 2013 erottui selkeästi muista lastenkokouksista sen neuvottelevan luonteen johdosta.

Neuvottelu lasten ja meidän aikuisten välillä väritti merkittävästi kyseisen kokouksen luonnetta. Kokouksen aiheena oli jouluisesta askartelusta päättäminen. Luovat jouluaskarteluideat syntyivät lapsilta spontaanisti, jonka jälkeen kävimme lasten kanssa neuvottelun ideoiden toteuttamistavoista. Päätimme yhdessä miten askartelut toteutetaan käytännössä. Neuvottelevaa kokousta seurasi välittömästi askartelujen työstäminen. Asetimme persoonallisen hauskalla tavalla valmistetut askartelut esille Kummelin ryhmäperhepäiväkodin joulujuhlaan, jossa myös lasten vanhemmat saivat ihastella niitä.

Alla oleva kuva (Kuva 5) esittää 4-vuotiaan tytön tekemää jouluisia askartelua, jonka idea syntyi neuvottelevassa lastenkokouksessa. Ideoidessaan tyttö sanoi tekevänsä ”tonttukodin ja tonttutytön paperista ja kävystä, liinan tontulle hatuksi, kädet tikuista ja lunta paperista.” Valmis tonttu näytti seuraavanlaiselta.

Kuva 5. Neuvottelevan lastenkokouksen jälkeen syntynyt tonttukoti ja tonttutyttö.

Useaan lastenkokoukseen mahtui aikuisten ja lasten välistä tasavertaista keskustelua, joissa esiintyi neuvottelevia piirteitä. Jokaisessa kokouksessa kerroimme lapsille minä ajankohtana voimme toteuttaa lasten esittämät ideat ja

päätökset ryhmäperhepäiväkodin toiminnassa. Otimme lasten päätökset joko heti kokousten jälkeen käyttöön tai noin viikon sisällä lastenkokouksesta riippuen sovitusta toimintaideasta.

Kuva 6 esittää lasten äänestämän mieluisan liikuntaleikin toteutumista heti lastenkokouksen jälkeen. Jos jokin lasten esittämistä toimintavaihtoehtoista, kuten esimerkiksi uiminen tai kalastus, oli mahdotonta toteuttaa toiminnassamme, kerroimme sen rehellisesti lapsille.

Mikäli päätökset toteutuivat heti kokoustilanteiden jälkeen, säilyivät ne lasten mielissä tuoreina toiminnan toteutuksen ajan. Joka tapauksessa kaikki kokousten jälkeen toteutuneet lasten toimintaideat vaativat niille eroitettua omaa paikkansa ja aikansa myös siinä merkityksessä, että lasten päättämän toiminnan toteutuessa muistutimme lapsia heidän tekemiensä päätösten käyttöönotosta. Näin osoitimme lapsille, että pidimme heidän päätöksiään arvokkaina.

Kuva 6. Kurki ja sammakko -liikuntaleikki, joka toteutui heti kokouksen jälkeen.

Laitoimme lasten tekemät päätökset usein kuvien muodossa seinälle näkyviin. Tapa auttoi lapsia muistamaan heidän tekemänsä päätökset, jotka toteutuivat esimerkiksi viikon päästä. Myös säännöt ja sopimukset, joihin lapset olivat näkemyksillään vaikuttaneet, kiinnitettiin kuvien muodossa seinälle. Lapset ja heidän vanhempansa arvostivat lasten ideoiden toteutumista ryhmäperhepäiväkodin toiminnassa ja sitä, että laitoimme lapsilta syntyneitä tuotoksia kaikkien nähtäville ryhmäperhepäiväkodin tiloihin.

Aikuisten refleктоivat keskustelut

Lastenkokousten suunnittelu ja toteutuneiden kokousten arviointi tapahtui työtiimimme kesken lastenkokousten välisenä ajankohtana arvioivien eli refleктоivien keskustelujen avulla. Pohdimme paljon sitä, miten paljon ja millä tavalla meidän kummankin työntekijän työtavat estivät ja edistivät lasten osallisuutta lastenkokousten aikana. Arvioivien keskustelujemme pohjana olivat toteutuneiden lastenkokousten lisäksi Shierin (2001, 111) ja Turjan (2011, 49) teorialat lasten osallisuudesta, joiden avulla peilasimme toimintaamme.

Kokeilimme lastenkokouksissa keskusteluissa sovittuja, hyviksi havaittuja ja suunniteltuja konkreettisia työkäytäntöjä. Samaan aikaan pyrimme vähentämään tekijöitä, jotka haittasivat lasten osallisuuden tukemista. Suunnittelun, lastenkokousten ja arvioinnin vuorotelussa hioimme lastenkokouksia pikkuhiljaa sellaisiksi, jotka tukivat lasten osallisuutta.

Hyväksi huomaamamme konkreettiset tavat, joita otimme lastenkokouksissa käyttöön, on kuvattu edellä tässä luvussa. Refleктоivien keskustelujen myötä löysimme paljon myös muita tekijöitä, jotka parantavat lastenkokousten laatua lasten osallisuutta edistävään suuntaan.

Näitä tekijöitä olivat arvostuksemme lapsia ja osallisuutta kohtaan ja halumme työskennellä sitoutuneesti lasten osallisuutta palvelevilla työtapoilla. Kuuntelutaitomme joutuivat testiin. Ilman aidosti kuulevia korviamme lapsia ei voinut tukea osallisuuteen. Taitomme huomioida kaikki lapset tasavertaisina toimijoina itseemme nähden joutui myös tarkkailumme alle.

Meidän tuli huomioida ennen kaikkea lasten viestit. Lämmin vuorovaikuksemme ja empaattisuutemme lapsia kohtaan rohkaisi lapsia ilmaisemaan itseään. Huomasimme, että roolimme oli avainasemassa lapsen osallisuutta tukevassa lastenkokouksessa.

4.5 Hankkeen tuotos

Kehittämishankkeen prosessin tuotoksena syntyi opas Naantalin varhaiskasvattajille lasten osallisuuden tukemisesta lastenkokouksen avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa (Liite 2). Toimitin sähköiseen pdf-muotoon tallennetun oppaan Naantalin päivähoidon johtajille huhtikuussa 2014. He toimittivat oppaan edelleen jokaiseen alueensa varhaiskasvatusyksikköön.

Opas sisältää tietopaketin lasten osallisuudesta, ytimekkään kuvauksen Kummelin ryhmäperhepäiväkodin kehittämishankkeesta ja ideointi-, äänestys- ja neuvottelevasta lastenkokouksesta. Lisäksi oppaasta löytää lastenkokouksen järjestäjän muistilistan, vinkkejä varhaiskasvattajille lasten osallisuutta tukevista toimintatavoista, kaksi esimerkkiä Kummelissa toteutuneista lastenkokouksista, havainnollistavia valokuvia ja lähteet.

Oppaan tarkoituksena on kertoa Naantalin varhaiskasvattaja-ammattilaisille lasten osallisuuden tukemisesta lastenkokouksen avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Oppaan sisältöön tutustuessaan Naantalin varhaiskasvattajat voivat jäädä pohtimaan lasten osallisuutta edistäviä työtapojaan ja alkaa työskentelemään lasten osallisuutta mahdollistaen omissa varhaiskasvatusyksiköissään. Kuva 7 havainnollistaa oppaan viestiä siitä, että lapsen osallisuus tarkoittaa lapsen koko persoonan näkevää hyväksymistä.

Kuva 7. Naantalin varhaiskasvattajille suunnatun oppaan yksi kuva.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI JA POHDINTA

5.1 Tuotoksen arviointi

Kehittämishankkeen tuotokseen eli oppaan syntyyn vaikuttivat useat asiat. Sen aikaansaivat Kummelin ryhmäperhepäiväkodin lastenkokousten toimijaryhmä: lapset ja aikuiset. Ilman toteutuneita lastenkokouksia opas ei olisi sen näköinen kuin se on nyt. Meidän aikuisten arvioivien keskustelujen ansiota oli myös se, että oppaaseen tuli runsaasti kasvattajan roolia käsitteleviä tärkeitä huomiota, jotta lasten osallisuus mahdollistuisi lastenkokouksen aikana.

Lastenkokousmenetelmään keskittyvä opas kertoo lukijalle tiiviissä muodossa osallisuuden tärkeästä merkityksestä lapselle. Lisäksi se osoittaa, miten suuri merkitys varhaiskasvattajan lasta arvostavalla asenteella on lapsen osallisuuden mahdollistajana. Opas raottaa osallisuuden ovea vinkkaamalla helposti käytettävän lastenkokousmenetelmän mahdollisuudesta tukea päiväkotikäistä osallisuuden polulle.

Lukija voi valita oppaan sisällysluettelosta teeman, joka kiinnostaa häntä eniten. Aloitteleva osallisuuden tutkija voi saada oppaasta kimmokkeen lähteä kehittämään lasten osallisuutta tukevia työtapojaan ja kokeneempi varhaiskasvattaja voi löytää pienen lisän omiin lapsen osallisuutta tukeviin työvälineisiinsä.

Opas on informatiivinen ja kokemuksellista käytännön tietoa siirtävä. Opas palvelee Naantalin kaupungin yhtä tavoitetta edistää lasten osallisuutta. Kaikille varhaiskasvattajille osallisuuden menetelmät eivät välttämättä ole täysin tuttuja ja niihin voi kohdistua myös ennakkoluuloja. Oppaan luovat ja konkreettiset vinkit voivat hälventää näitä ennakkoluuloja osallisuus-käsitettä kohtaan. Osallisuuden tukeminen lastenkokouksen kautta esittelee tavan, jonka avulla on luontevaa lähteä tukemaan lasten osallisuutta omassa varhaiskasvatusyksikössä.

Opas vastasi sisällöltään hyvin hankkeen kehittämiskysymykseen millainen on lastenkokous, joka tukee lasten osallisuutta Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Teksti tuo ymmärrettävästi esiin sen, että lastenkokous toimi hyvin Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa ja lukija voi punnita lastenkokouksen soveltuvuutta omassa varhaiskasvatusyksikössään.

Toimivien käytäntöjen siirtyminen työyksiköstä toiseen yksikköön on hyvä tapa oppia muilta. Siitä huolimatta toiminta, joka sujuu pienehkössä Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa, ei välttämättä soluttaudu käytännöksi esimerkiksi isoihin päiväkotiryhmiin. Joka tapauksessa sekä pienissä että isoissa lapsiryhmissä lastenkokousmenetelmä haastaa henkilökunnan muutosten sietämiseen yksikön toiminnassa ja innokkuuteen toimia hyvän eteen. Iso 20 lapsen ryhmä voi jakaantua kahteen osaan, jotta kokoustilanne on kaikille miellyttävämpi.

Opas liittyy varhaiskasvatuksen substanssiosaamiseen eli varhaiskasvatuksen ammattilaisille tuttuun tietoon. Oppaan teksti ei sisällä kuitenkaan sellaista ammatillista sanastoa, jota olisi vaikea ymmärtää. Opas on ilmaisultaan myönteinen ja lasten osallisuuden tukemiseen kannustava. Jos yksikin kasvattaja löytää oppaasta kipinän lasten osallisuuden kasvavaan arvostamiseen, oppaan levitys ei mene hukkaan.

Opasta oli mukava tehdä ja koin, että sain sen kautta jotain hyvää aikaan muille ja itselle ammatillisesti ajatellen. Lapsen arvostaminen oli oppaan tekoon pääällimmäinen motiivini. Toiveeni on, että opas johdattaa kasvattajan pohtimaan omia arvojaan suhteessa lapsen osallisuuteen. Sosiaalialalla toimiessa ihmistä ei voi kohdata eettisesti ilman rakkautta (Hämäläinen & Niemelä 1993, 161).

5.2 Kehittämishankkeen arviointi

Kehittämishanketta voi arvioida useasta näkökulmasta. Ensinnäkin hankkeen eri vaiheet etenivät toisinaan toistensa kanssa päällekkäisinä prosesseina, joka antoi hankkeelle omat kasvonsa, haasteensa ja mahdollisuutensa. Esimerkiksi osallisuuden teorian tiedon keruu, lastenkokousten suunnittelu ja niiden toteutus

sekä kehittämismenetelmien dokumentointi ja tuotoksen luonnososien kirjoittaminen osuivat vaiheina päällekkäin. Siirryimme vaiheesta toiseen eteenpäin mutta samaan aikaan myös palaten takaisin aikaisempiin vaiheisiin.

Tämän johdosta opimme toimijoina joustavuutta, organisointikykyä ja sitoutuneisuutta kehitettävää kohdetta ajatellen hankkeen kulkiessa ajallisesti eteenpäin. Oppiminen tapahtui usein yritysten ja erehdysten kautta, joiden arvioinnissa meidän aikuistoimijoiden reflektoivat keskustelut auttoivat parantamaan työtapojamme hankkeen aikana.

Työtiimimme ensikertalaisuus kehittämishankkeen toimijoina haastoi meidät kokeilemaan paitsi työtapojamme myös vuorovaikutustaitojamme. Tiimimme ikään kuin tuli testatuksi usealla saralla. Tavoitteellinen työskentely opetti meitä keskustelemaan valinnoistamme ja samaan aikaan perustelemaan niitä toisillemme. Myös ontuvat ratkaisumme kehittämistavoitteen valossa joutuivat dialogisissa keskusteluissamme ammatilliseen puntariin, jolloin lastenkokouksen kehittäminen lasten osallisuutta edistävään suuntaan sai useita näkökulmia.

Esimerkiksi ennakko-oletuksemme siitä, että lapset olisivat aina olleet yhtä innokkaita kertomaan ajatuksistaan ja ideoistaan meille aikuisille, osoittautui vääräksi. Lasten kiinnostusta piti herätellä lastenkokousaiheen käsittelyyn itse aikuisena aiheeseen eläytyen ja lasten keskittymiselle tuli antaa aikaa ja rauhaa. Halumme edistää lasten osallisuutta tehokkaasti ja nopealla tyylillä osoittautui myös tavaksi, josta jouduimme luopumaan.

Pitkäkestoinen ja lasta hiljalleen mutta määrätietoisesti tukeva tapa oli paras keino edistää lasten osallisuutta. Lapset oppivat, että kuuntelimme heitä. Uskomme lapsen kykyihin kannusti lasta ja yllätyimme yhä uudelleen lasten pystyvyydestä luovaan ilmaisuun ja rikkauteen heitä koskevissa asioissa.

Teimme kehittämistyötä tutussa työyhteisössämme, joka edelleen lisäsi hankkeen opettavaisuutta meille aikuisille. Hankejaksolle osui myös työharjoitteluni lastentarhanopettajana Kummelissa. Harjoittelun tavoitteet olivat osittain samoja hankkeen tavoitteiden kanssa.

Harjoittelu ja hanke kulkivat käsi kädessä toisiaan monipuolisesti täydentäen ja niiden yhteisvaikutus loi työtiimillemme tiiviistä ja tavoitteellista ammatillisuutta. Hankejakson hedelmät näkyvät vieläkin työkäytännöissämme esimerkiksi selkeinä työnjakoina, kasvatuskäytäntöjen perusteluina, työn suunnitteluna ja lisääntyneenä lapsilähtöisyytenä.

Loimme työtiiminä totuttujen työroolien lomaan uutta toimintakulttuuria. Koskaan aiemmin refleктоivat keskustelut ja lasten osallisuuden tavoitteellinen tukeminen lastenkokousmenetelmän avulla eivät olleet soluttautuneet samassa mittakaavassa toimintatavoiksemme kuin hankkeen aikana.

Vaikka omaan työyhteisöön uuden raivaaminen ei ollut aina helppoa, opetti se meitä aikuisia siitä huolimatta suuntaamaan ajatuksemme hankkeen tavoitteeseen ja ymmärtämään menetelmän, lastenkokouksen merkityksen, tärkeänä osana tavoitteeseen pääsemiseksi. Yhteinen arvomme lapsen yksilöllisyyden kunnioittamisessa auttoi prosessin eteenpäin viemisessä.

Pidimme kokoukset aluksi kahden viikon välein. Muutimme käytännön alkuvuodesta 2014, josta lähtien kokoukset toteutuivat joka keskiviikko, sillä ajattelimme, että saisimme tiiviimmin järjestetyistä lastenkokouksista enemmän irti uutta materiaalia hankkeen lopputulosta eli tuotosta varten. Tämä ei kuitenkaan välttämättä pitänyt paikkaansa, sillä jotkut lasten puheenvuorot alkoivat kuulostaa helmikuisissa lastenkokouksissa samankaltaisilta kuin syksyllä 2013 pidetyissä lastenkokouksissa esiintulleet lasten puheenvuorot.

Jokainen lastenkokous oli ainutlaatuinen sosiaalinen tilanne, jossa oli tilannesidonnaisia tekijöitä läsnä. Kooltaan verrattain pieni lapsiryhmämme edisti lastenkokousten sujumista, sillä ryhmän käyttäytymistä oli helppo ennakoida ja hallita. Aina eivät suunnitelmamme toimineetkaan ja vaihdoimme ne tilanteen mukaisiin ratkaisuihin. Kehtämistoiminta vaati meiltä kaikilta toimijoilta luovia ja innovatiivisia tässä ja nyt- ratkaisuja, jotka onnistuivat meiltä kohtalaisen hyvin.

Toisaalta kokouksia edeltävän suunnittelun poisjääminen näkyi kokousten kulussa. Kokous, johon olimme aikuisina hyvin valmistautuneet, sujui paremmin kuin ne kokoukset, joiden suunnittelu oli jäänyt vähemmälle huomiolle. Joskus muut tärkeät työtehtävät olivat vienneet lastenkokousten suunnitteluajaksimme, josta ei seurannut hyvää itse kokoustilanteille. Suunnittelemattomissa kokouksissa ei ollut järkevää etenemisrunkoa, jonka johdosta kokousten tarkoituksenmukaisuus lasten osallisuuden tukemisessa kärsi. Onneksemme nämä kokoukset jäivät pieneksi vähemmistöksi.

Reflektioivat keskustelut menetelmänä noudattavat dialogisuuden periaatetta, jossa toimijat voivat keskustella tasavertaisesti jakaen erilaisia näkökulmiaan kehittämistyöstä. Ristiriitaisiakin näkökulmia voi nousta esiin. Käytännön kehittämistoimintaa ohjaa jatkuva arviointi. (Toikko & Rantanen 2009, 83, 166.) Shierin (2001, 110–115) ja Turjan (2011, 48–49) osallisuuden teorit antoivat meille raamit pohtia ja peilata lasten osallisuutta tukahduttavia tai tukevia työtapojamme lastenkokousten aikana.

Asetimme itsellemme reflektioivissa keskusteluissa konkreettisia kehitystehtäviä ja toteutimme niitä kokouksissa. Näitä olivat esimerkiksi selkeästi esitetyt johdonmukaiset kysymykset lapsille kokousten aikana. Lasten päätösten näkyväksi tekeminen kuvien muodossa oli kokousten jälkeen merkittävä asia, jonka avulla lasten toimintaan vaikuttaminen tuli näkyväksi. Aikuisina järjestimme äänestyslastenkokouksissa jokaiselle lapselle oman rauhan äänestää, jotta äänestystilanne pysyisi puolueettomana. Käytännön kokeilu osoitti sen, että kaikki nämä tekijät edistivät lasten osallisuutta.

Merkittäväksi työtiimimme kehitettäväksi aihealueeksi osoittautui oma aito kuuntelumme lasten kertoessa ajatuksistaan lastenkokouksissa. Meidän tuli terästäytyä liiallisen puheliaisuutemme ja asioihin tarttumisen tarpeemme kanssa, jotta osasimme pitää omat puheenvuoromme aisoissa lasten puheenvuorojen esiintuloa tukiessamme. Jouduimme muistuttamaan itseämme tästä aiheesta yhä uudelleen.

Oma halumme kehittää kuuntelu- ja vuorovaikutustaitojemme lasten osallisuutta mahdollistavaksi oli merkittävä askel laadun takaamiseksi lastenkokouksissa. Jos motivaatiota lasten kuunteluun ja mielipiteen esittämisen tukemiseen meillä aikuisilla ei olisi ollut, lastenkokous lasten osallisuuden tukemiseksi olisi jäänyt vain teatraaliseksi esitykseksi. Arvostavalla asenteellamme lapsia ja heidän näkemyksiään kohtaan oli suuri merkitys.

Opettelimme kokous kokoukselta luomaan ihanteellisen tilanteen, jossa vallitsi ymmärtävä ilmapiiri lasten persoonaa, mielipidettä ja aikomuksia kohtaan. Luottamuksen herättäminen lapsissa oli tärkeää, jotta lapset uskalsivat ilmaista itseään kertoen ideoistaan ja näkemyksistään. Tässä onnistuimme toisinaan laadukkaasti, toisinaan taas emme onnistuneet, sillä pienikin tahattoman häiriötekijän läsnäolo häiritsi lastenkokouksen ilmapiiriä. Tällaisia tekijöitä olivat esimerkiksi päällekkäiset puheenvuorot, lastenkokouksen satunnainen keskeytyminen tai lastenkokoustilan rauhattomuus.

Hyviä lastenkokouksia, joissa aikuiset kuuntelivat lasta koko olemuksellaan ja sallivat lasten tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi omine ideoineen ja päätöksineen, oli hankkeemme aikana useita. Näihin kuuluivat enemmistö ideointikokouksista, neuvotteleva lastenkokous ja useat äänestyskokouksista. Saimme lastenkokousten aikana kattavan vastauksen hankkeen toiseen kehittämiskysymykseen.

Lasten kokonaiskokemus siitä, että he saivat vaikuttaa lastenkokousten avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodin toiminnan kulkuun ja omaan kasvuympäristöönsä, oli myönteinen. Tästä kertoi lasten nonverbaalinen ja verbaalinen tyytyväinen viestintä. Lisäksi lasten sitoutuminen pitkäkestoisesti itse vaikuttamaansa toimintaan näytti totena sen, että osallisuuteen kannustus oli tuottanut hankkeemme aikana hyvää hedelmää.

Muiden varhaiskasvatuksellisten menetelmien, esimerkiksi sadun tai draaman käyttö, lisäsi lasten kiinnostusta ja ymmärrystä kulloinkin käsiteltävää aihetta kohtaan. Tällöin sekä lastenkokousmenetelmä että varhaiskasvatukselliset orientaatiot palvelivat yhdessä lasten osallisuuden tukemista.

Shierin (2001, 110–115) ja Turjan (2011, 48–49) lasten osallisuuden tukemisen mallit näyttäytyivät lastenkokouksissamme usean eri tason yhdistelminä tai osina. Saimme kyseisistä malleista paljon kokeilemisen arvoisia käytännön työkaluja lastenkokouksiin. Näimme, että lapset kokivat lastenkokouksissa tyytyväisyyden tunteita. Mielestäni lapset saivat kokea heidän perusolemustaan kannattelevia kokemuksia, hyväksytyksi ja arvostetuksi tulemista hankkeemme aikana.

Olimme aikuisina useimmiten mahdollistamassa lasten osallisuutta Shierin (2001, 111) 1-4-tasojen kuvaamilla tavoilla. Olimme lasten näkemykset huomioon ja annoimme heidän päättää kanssamme toiminnasta. Neuvottelevassa lastenkokouksessa lapset saivat päättää asioista kokonaisvaltaisesti, sillä kokous eteni täysin lasten ehdoilla ideoinnin ja päätösten kautta itse toimintaan asti. Olimme valmiita sitoutumaan lastenkokousmenetelmän käyttöön sitä kehittäen niin, että toimintatavasta jäi ryhmäperhepäiväkotimme ohjelmaan pysyvä työtapana. Käytämme lastenkokousmenetelmää edelleen toiminnassamme. (Shier 2001, 110–115.)

Itse en kokenut tason 5 (Shier 2001, 110–115.) käyttöä tarpeelliseksi, sillä mielestäni tasoilla 1-4 lapset saavat jo kokea riittävää osallisuutta. En myöskään nähnyt tarpeelliseksi, että alle kouluikäiset lapset voisivat jakaa vallan- ja päätöksentekoprosessin kokonaan aikuisten kanssa, sillä aikuisten on kaikesta huolimatta oltava ylin auktoriteetti lasten elämässä turvallisuuden tähden.

Kokeilimme Turjan osallisuuden mallia käytäntöön melkein kaikilta osin, sillä lapset saivat olla ideointi- äänestys- ja neuvottelevissa lastenkokouksissa vaikuttamassa oman vartaisryhmänsä toimintaan. Lapset saivat tietoa osallisuutta käsiteltävistä aiheista hankkeen aikana sekä osallisuuden materiaaliin resursseihin. (Turja 2011, 48–49.) Hanke mahdollisti lasten osallisuutta lastenkokouksen avulla eli vastasi hankkeen ensimmäiseen kehittämiskysymykseen myöntävästi.

5.3 Ammatillisen osaamisen arviointi ja pohdinta

Sosionomilla on kykyä toimia yhteiskunnan eri asiakasryhmien parissa. Sosionomi käyttää työssään koulutuksen kautta saatuja tietotaitoja, joita ovat sosiaalialan eettisen-, asiakastyön-, palvelujärjestelmän-, yhteiskunnallisen analyysitaidon-, reflektiivisen kehittämisen-, johtamisen- ja yhteisöllisen osaamisen kompetenssit sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyvä osaamisen kompetenssi. Koulutuksen lisäksi sosionomilla tulee olla hyvät viestintä- ja vuorovaikutustaidot, sillä yksi sosionomin työväline työyhteisössä toimiessa on oma persoona. (Mäkinen 2009, 17–22.)

Oman ihmiskäsityksen- ja arvomaailman tunnistaminen sekä oman toiminnan kehittäminen kuuluu sosionomin ammatilliseen osaamiseen. Sosionomi kykenee jatkuvasti refleктоimaan eli arvioimaan omia asenteitaan, arvojaan ja toimintansa lähtökohtia ja mahdollisia ennakkoluuloja, jotka liittyvät asiakasryhmiin. Tämä taito on elintärkeää toimittaessa esimerkiksi puolustuskyvyttömiä lasten parissa.

Sosionomilla, joka toimii lastentarhanopettajan tehtävissä, edellytetään edellä mainittuja osaamisen kompetensseja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi. Kummelin ryhmäperhepäiväkodin kehittämishankkeen aikana opin jokaisesta edellä mainitusta kompetenssialueesta jotakin.

Siirsimme arvioivissa keskusteluissa syntyneitä lasten osallisuutta edistäviä näkökulmia konkreettisesti lastenkokouksiin. Yksi keskusteluiltamme lastenkokouksiin siirtynyt toimintatapa oli se, että rohkaisimme tasaveroisesti jokaisen lapsen – niin aran kuin vilkkaan – näkemysten esiintuloa.

Sosionomi on tiedonvälittäjä ja yhteiskunnallinen vaikuttaja. Siirtäessäni tietoa työtiimilleni lasten osallisuutta tukevista teorioista ja refleктоivasta arvointitavasta, välitin sille samalla tietoa uusien työmenetelmien käytöstä. Tiedoista on hyötyä lasten parissa toimiessa. Samaan aikaan toimin myös mallina edellä olevissa asioissa hankkeen aikana.

Lastenkokousten myötä sain myös mitä parhainta käytännön kokemusta siitä, että voin toimia haavoittuvan asiakasryhmän puolestapuhujana. Aikuisen herkkyyys, huomaavaisuus, vastuullisuus, rehellisyys ja konkreettinen apu lasta kohtaan ovat tekijöitä, joihin eettisesti tarkasteltuna kestävä vuorovaikutussuhde voi perustua. (Banks 2006, 61, 71.)

Sosionomin vastuita ja tehtäviä on tunnistaa mahdollinen piilevä asiakkaiden syrjäytymisuhka ja epätasa-arvo. Tämä on mahdollista sosionomille, joka kulkee tiiviisti asiakkaiden rinnalla. Näissä asioissa edistyin ammatillisesti Kummelin lasten osallisuutta edistävässä hankkeessa työskennellessäni empaattisella ja aidolla kohtaamisella lasten kanssa ja puolesta joka päivä.

Lasten osallisuuden tukeminen on syrjäytymisen vastakohta. Mahdollistaessani lapsen osallisuutta vaikutin myös lapsen tulevaisuuden yhteiskunnalliseen osallisuuden asemaan. Onnistunut hanke ei jäänyt pelkäksi hankkeeksi. Se kasvattaa lasten kokemuksissa korkoa lasten tuleville osallisuuden areenoille.

Kokemus Kummelin hankkeessa kartutti osaamistani niin ryhmän toiminnan luotsaajana, koordinaattorina ja hankkeen tavoitteisiin kohdistajana, kuin myös ryhmän roolien tunnistajana. Tuin rakentavasti kaikkia toimijoita omassa roolissaan lastenkokouksen aikana.

Ottaessaan huomioon asiakkaan mielipiteet sosionomi tietää, että aikuis- ja lapsiasiakkaalle kuuluu itsemääräämisoikeus häntä koskevissa asioissa. Auttajana emme aina ole oikeassa, sillä asioilla on yleensä enemmän näkökulmia kuin omamme. Arvostin lapsia ottamalla heidän näkökulmansa huomioon sellaisina kuin ne lapsilta tulivat.

Kaikki lapset saivat vaikuttaa omilla päätöksillään ryhmäperhepäiväkodin toimintaan. Opin lasten osallisuudesta monia merkityksellisiä asioita, joista tärkeimpiä oli aikuisen roolin ymmärtäminen lasten osallisuuden ykkösmahdollistajana. Lasten osallisuuden toteutuminen on viime kädessä kiinni siitä, miten aikuisella on aikaa ja halua kohdella lasta.

Koko kehittämishankkeen toteutumisen ajan lastenkokoukset muodostivat piristävän ja mielenkiintoisen vaihtelun Kummelin ryhmäperhepäiväkodin toiminnassa. Kehittäminen rytmitti toimintaa ja vaikka toisinaan hankkeen läpivienti tuntui työläältä, se opetti uskoa omaan pystyvyyteeni.

Opin tuntemaan hankkeen aikana lapsia paremmin kuin ennen ja kuulemaan lasten erilaisia -mutta samanarvoisia- viestejä. Lasten joskus häiritseväkin käyttäytymisen takana oli lapsi, joka oli ja on arvokas. Nämä lapset kaipasivat tulla nähdyksi omana itsenään.

Kokoukset opettivat minua myös tarttumaan rakentavasti lastenkokouksissa ilmenneisiin solmukohtiin kasvattaen työyhteisötaitojani. Havahduin, että oma työyhteisöni onkin organisaatio, joka voi oppia virheistään. Tiimitoverin kanssa asioiden avoin jakaminen avasi meille molemmille uusia näkökulmia ja pohdintoja, jotka auttoivat luomaan lastenkokousta parempaan suuntaan.

Kummelissa vaikuttanut lastenkokousmenetelmä jää edelleen elämään Kummeliin ennen kaikkea siksi, että lasten osallisuus mahdollistuisi. Hanke opetti konkreettisia keinoja sosionomin työelämää varten. Kokemuksellisen tiedon piirteitä omaavan lastenkokousmenetelmän voi periaatteessa siirtää myös muiden asiakasryhmien käyttöön. Esimerkiksi ikääntyneiden palveluissa yhteisöllisen kokoustekniikan omaava menetelmä voi toimia.

Hanke opetti suuntaamaan toimintaani tavoitetta kohti ja kehittämään toimintaa tavoite mielessä pitäen. Hanke osoitti käytännössä sen, että kokeilemamme menetelmä lastenkokous johti määrätietoisesti käytettynä lasten osallisuuden parempaan toteutumiseen Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Opin myös, miten voin levittää osaamistani laajemmalle joukolle, kun annoin hankkeesta ja lastenkokousmenetelmästä kertovan oppaan muiden varhaiskasvattajien luettavaksi.

Ennen kaikkea opin kuuntelemaan arvostavasti lapsia antaen heidän ilmaisulleen tilaa ja aikaa. Kokoukset kiinnittivät huomioni myös kokoustoiminnan ulkopuolelle, jossa aloin tehdä hiljalleen lisääntyviä lasten osallisuutta edistäviä tekoja.

LÄHTEET

Asetus lasten päivähoidosta. 16.3. 1973/239.

Asetus lasten päivähoidosta. 21.8. 1992/806.

Asetus lasten päivähoidosta. 30.3.2000/329.

Banks, S. 2006. Ethics and values in social work. 3., edition. England: Palgrave Macmillan.

Elliot, E. 2009. Dialogue, Listening and Discernment in Professional Practice with Parents and their Children in an Infant Program. Teoksessa Berthelsen, D.; Brownlee, J. & Johansson, E. (toim.) Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy. New York: Routledge, 145–163.

Emilson, A. & Johansson, E. 2009. The Desirable Toddler in Preschool. Values Communicated in Teacher and Child Interactions. Teoksessa Berthelsen, D.; Brownlee, J. & Johansson, E. (toim.) Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy. New York: Routledge, 61–77.

Fitzgerald, R.; Graham, A.; Smith, A. & Taylor, N. 2010. Children's participation as a struggle over recognition. Exploring the promise of dialogue. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 293–305.

Göncü, A.; Main, C. & Abel, B. 2009. Fairness in Participation in Preschool. Teoksessa Berthelsen, D.; Brownlee, J. & Johansson, E. (toim.) Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy. New York: Routledge, 185–202.

Hart, R. A. 1992. Children's participation. From tokenism to citizenship. Innocenti Essays. Florence, Italy: UNICEF. International Child Development Centre.

Heikka, J.; Hujala, E.; Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 54–66.

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle – Työvälineenä kehittämisvalikko. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 62. Helsinki: STAKES.

Helenius, A. 2008. Mitä pedagogisella prosessilla tarkoitetaan? Teoksessa Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) 1. painos. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. Helsinki: WSOY, 52–68.

Hämäläinen, J. & Niemelä, P. 1993. Sosiaalialan etiikka. Helsinki: WSOY.

Jokimies, E. 2013. 365 päivää lasten osallisuutta- mahdollisuudet ja käytännöt vuorohoidossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Varhaiskasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Viitattu 23.10.2013. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/41706>.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Kajantie, E.; Hovi, P.; Eriksson, J.; Laivuori, H.; Andersson, S. & Räikkönen, K. 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 23–36.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.

Karlsson, L. 2005. Tie osallisuuteen. Osallisuus yhdessä lasten kanssa. Teoksessa Stenius, T. & Karlsson, L. (toim.) Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen. Helsinki: MLL, 8–9.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–45.

Koivunen, P. –L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kränzl-Nagl, R. & Zartler, U. 2010. Children's participation in school and community. European perspectives. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 164–173.

Laine, K. & Neitola, M. (toim.) 2002. Lapsen syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. 103. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Laki lasten päivähoitosta. 19.1.1973/36.

Lansdown, G. 2006. International developments in children's participation: lessons and challenges. Teoksessa Tisdall, E. K. M.; Davis, J. M.; Hill, M. & Prout, A. (toim.) Children, Young people and Social Inclusion. Participation for what? University of Bristol, UK: The Policy Press, 139–156.

Lastentarhanopettajaliitto. 2012. Valtakunnallinen varhaiskasvatuspäivä. Varhaiskasvatus ehkäisee syrjäytymistä. 9.2.2012. Viitattu 30.10.2013. <http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/VARHAISKASVATUS%>

Lehtinen, A.- R. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 138–155.

Luff, P. 2009. Looking and listening for Participatory Practice in an English Day Nursery. Teoksessa Berthelsen, D.; Brownlee, J. & Johansson, E. (toim.) Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy. New York: Routledge, 129–144.

Marjanen, P.; Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–79.

McMullen, M. & Dixon, S. 2009. In Support of a Relationship – Based Approach to Practice with Infants and Toddlers in the United States. Teoksessa Berthelsen, D.; Brownlee, J. & Johansson, E. (toim.) Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy. New York: Routledge, 109–128.

MLL. 2005. Kerhotoiminnan kehitys Mannerheimin lastensuojeluliitossa. Teoksessa Stenius, T. & Karlsson, L. (toim.) Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen. Helsinki: MLL, 10–12.

MLL. 2005. Osallistavan lapsitoiminnan polulla. Teoksessa Stenius, T. & Karlsson, L. (toim.) Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen. Helsinki: MLL, 13–36.

Moss, P. 2006. From children's services to children's spaces. Teoksessa Tisdall, E. K. M.; Davis, J. M.; Hill, M. & Prout, A. (toim.) Children, Young people and Social Inclusion. Participation for what? University of Bristol, UK: The Policy Press, 179–198.

Murto, K. 1997. Yhteisöhoiton suuntauksia. Jyväskylä: Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.

Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. 1. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Nyland, B. 2009. The Guiding Principles of Participation. Infant, Toddler Groups and United Nations Convention on the Rights of the Child. Teoksessa Berthelsen, D.; Brownlee, J. & Johansson, E. (toim.) Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy. New York: Routledge, 26–43.

OKM. 2014. Päivähoito on osa varhaiskasvatusta. Viitattu 21.2.2014. <http://okm.fi/OPM/Koulutus/varhaiskasvatus/?lang=fi>.

Percy-Smith, B. & Thomas, N. 2010. Emerging themes and new directions. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 356–366.

Ridge, T. 2006. Childhood poverty: a barrier to social participation and inclusion. Teoksessa Tisdall, E. K. M.; Davis, J. M.; Hill, M. & Prout, A. (toim.) Children, Young people and Social Inclusion. Participation for what? University of Bristol, UK: The Policy Press, 23–38.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children and Society 15. 107–117. Viitattu 6.1.2014. http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf.

Shier, H. 2010. 'Pathways to participation' revisited. Learning from Nicaragua's child coffee workers. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 215–229.

Shier, H. & Méndez, M. H. 2012. How Children and Young People Influence Policy-Makers : Lessons from Nicaragua. Children and Society. Viitattu 6.1.2014 <http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429869>.

Skinnari, S. 2011. Kasvu ihmisyyteen ja pedagoginen rakkaus. Teoksessa Paalasmaa, J. (toim.) Lapsesta käsin. Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000, 295–300.

Stakes. 2005. Varhaiskasvatuksen perusteet. Oppaita 56. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 4.10.2013. <http://www.julkari.fi/bistream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>.

Strandell, H. 1995. Päiväkotien lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731.

Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Theis, J. 2010. Children as active citizens. An agenda for children's civil rights and civic engagement. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 343–355.

THL 2014. Osallisuus. Viitattu 22.2.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–53.

Valtioneuvosto. 2011. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. Viitattu 30.10.2013. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka>.

Venninen, T.; Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. ” Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi.” Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. VKK-Metro. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 23.10.2013. [http:// www.socca.fi/files](http://www.socca.fi/files).

Väisänen, T. 1997. Ryhmäperhepäivähoito. Varhaiskasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus 1989. Viitattu 30.10.2013. <http://lasten.vaikuttamistaidot.fi/yk%3An-lasten-oikeuksien-sopimus>.

Liite 1. Valokuvalupa-anomus vanhemmille.

Hei!

Opiskeluni ovat loppusuoralla sosiaalialan koulutusohjelmassa Turun ammattikorkeakoulussa. Valmistun keväällä 2014 sosionomiksi ja saan samaan aikaan lastentarhanopettajan pätevyyden.

Olen valinnut opinnäytetyöni aiheeksi ”Lasten osallisuuden tukemisen lastenkokouksen avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa”. Lapsen osallisuuden tasoja on useita. Me Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa haluamme tietää käytännössä toteutettavien lastenkokousten avulla voiko lastenkokous keinona tukea lapsen osallisuutta ja millainen on hyvä lastenkokous.

Opinnäytetyöni tavoitteena on saada aikaan konkreettinen lyhyt ohjeistus, jossa kerrotaan millainen on lastenkokous, joka tukee lasten osallisuutta Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Tarkoitukseni on kirjoittaa lastenkokouksista muistiot ja valokuvata lasten ideoimat ja valitsemat toimintavaihtoehdot. Myös lasten valokuvaamista itse lastenkokouksissa ja leikkien lomassa on tarkoitukseni toteuttaa, jotta lasten osallisuuden toiminnallisuus tulee näkyväksi. Näin saan tietoa myös opinnäytetyöni raporttiosuuteen lasten osallisuudesta.

Kaikki lasten tiedot (nimet ja lasten tunnistettavuus mielipiteistä jne.) pysyvät työssäni anonyymeina. Työtäni ohjaa yleiset tutkimuksenteon eettiset periaatteet, joiden mukaan säilytän lasten henkilökohtaiset tiedot salassa. Lasten valokuvat tulevat vain opinnäytetyöni raporttiosuuteen, joka on luettavissa Turun ammattikorkeakoulun kirjastossa ja Turun ammattikorkeakoulun nettisivuilla. Ohessa on lasten valokuvausta kartoittava lupakaavake, jonka pyydän ystävällisesti Teidän vanhempien täyttämään.

Kiitän lämpimästi vaivannäöstänne!

Anne-Mari Kuusinen

VALOKUVAUSLUPA

LASTANI _____ SAA

VALOKUVATA Anne-Mari Kuusisen opinnäytetyön materiaalin dokumentointia varten. Valokuvat tulevat pelkästään Kuusisen opinnäytetyön raporttiosuuteen.

LASTANI _____ EI SAA

VALOKUVATA Anne-Mari Kuusisen opinnäytetyön materiaalin dokumentointia varten.

Kaikki lapsia koskevat tiedot (lasten nimet ja mielipiteistä tunnistettavuus) käsitellään opinnäytetyön raportissa tutkimuksen teon eettisten periaatteiden ja asiakastietosuojan mukaisesti.

Velkualla

___/___/2013_____

Nimenselvennys

Liite 2. Opas varhaiskasvattajille.

OPAS LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMISEEN

LASTENKOKOUKSEN AVULLA

**KEHITTÄMISHANKE KUMMELIN
RYHMÄPERHEPÄIVÄKODISSA**

Anne-Mari Kuusinen

SISÄLLYS

OSALLISUUS – LAPSEN HYVINVOINNIN KULMAKIVI	3
MIKÄ KEHITTÄMISHANKE?	4
ERILAISIA LASTENKOKOUSTYYLEJÄ	5
LASTENKOKOUKSEN JÄRJESTÄJÄN MUISTILISTA	8
VOIT TUKEA VARHAISKASVATTAJANA LASTA	
OSALLISUUTEEN, KUN...	9
LASTENKOKOUS 6.11.2013. KUMMELISSA	10
LASTENKOKOUS 29.1.2014. KUMMELISSA	11
LÄHTEET	12

Lapsen osallisuuden tukeminen on lapsen koko persoonan näkemistä.

OSALLISUUS – LAPSEN HYVINVOINNIN KULMAKIVI

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (20.11.1989) ja Suomen perustuslain (1999/731) mukaan aikuisen tehtävänä on ottaa lapsen mielipiteet huomioon. Lapsen toimiessa häntä ympäröivässä yhteisössä hän kokee sosiaalista osallisuutta. (Ridge 2006, 23.)

Henkilö, joka on sosiaalisesti osallinen yhteisöönsä, kokee itsensä hyvinvoivaksi ja terveeksi (THL 2014). Osallisuus on syrjäytymisen vastakohta. Laadukas varhaiskasvatus ehkäisee syrjäytymistä, toteaa lastentarhaliiton puheenjohtaja Anne Liimola (Lastentarhanopettajaliitto 2012).

Kuntien lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien tavoitteena on lasten osallisuuden tukeminen. Lasten hyvinvointia vähentäviin ongelmiin pyritään puuttumaan varhain. Naantalin kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä yhtenä toimintaperiaatteena on lasten osallisuuden tukeminen.

Kaikki lapset kykenevät osallisuuteen. Lapseen kunnioittavasti suhtautuvalla ja häntä pitkäkestoisesti tukevalla aikuisella on merkittävä rooli lapsen osallisuuden mahdollistumisessa. Osallisuus suojelee lasta. (Lansdown 2006, 153.) Osallisuuden tukeminen on yhtä kuin lapsen persoonan kuulevaa ja näkevää hyväksymistä ja lapsen yksilöllisen ilmaisemisen mahdollistamista.

Päiväkotilapsi, joka saa vaikuttaa omiin, vertaisryhmänsä ja kasvuympäristönsä asioihin, voi kokea valtaistumisen tunteen. Lapset saavat osallisuudesta omakohtaisen kokemuksen tunnetasolla. Lapsen on mahdollista olla mukana ideointi-, suunnittelu-, päätöksenteko-, toimeenpano-, arviointi- ja osallistumisasemassa päiväkodin osallisuuden eri areenoilla. (Turja 2011, 48–49.)

KUN TUET LAPSEN OSALLISUUTTA, EDISTÄT HÄNEN HYVINVOINTIAAN!

.

MIKÄ KEHITTÄMISHANKE?

Olen työskennellyt yli kahdeksan vuotta Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Kauniissa saaristoympäristössä sijaitsevan ryhmäperhepäiväkodin toimintaperiaatteena on aina ollut lapsilähtöisyyteen sitoutunut varhaiskasvatus, jossa lapset ovat toiminnan keskiössä.

Toiminnallinen opinnäytetyöni Turun ammattikorkeakoulussa laajensi oman työpaikkani lapsilähtöistä visiota lasten osallisuutta tukevaan suuntaan. Tein opinnäytetyöni kehittämishankkeena, johon osallistui ryhmäperhepäiväkodin lapset ja aikuiset.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli lasten osallisuuden tukeminen lastenkokouksen avulla Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Kehittämisen kautta etsimme vastausta kysymyksiin:

- **VOIKO LASTENKOKOUKSEN AVULLA TUKEA LASTEN OSALLISUUTTA KUMMELIN RYHMÄPERHEPÄIVÄKODISSA?**
- **MILLAINEN ON HYVÄ LASTENKOKOUS, JOKA TUKEE LASTEN OSALLISUUTTA?**

Kehittämishankkeen lastenkokouksiin, joita pidimme 12 kappaletta syyskuun 2013 ja helmikuun 2014 välisenä aikana, osallistui ryhmäperhepäiväkodin yhdeksän 2-5-vuotiaasta lasta ja 2 aikuista. Lisäksi järjestimme lastenkokousten välisenä aikana arvioivia keskusteluja, joissa me ryhmäperhepäiväkodin aikuiset arvioimme ja suunnittelimme lastenkokousten rakennetta, aiheen valmistelua ja sisältöä sekä omaa lasten osallisuutta ehkäisevää ja edistävää toimintaamme.

Kehittämishankkeen toimijoina koimme lastenkokousten edistävän lasten osallisuutta Kummelin ryhmäperhepäiväkodissa. Hankkeen toiminnan sisällön ydin on nähtävissä seuraavilla sivuilla.

Osallisuutta mahdollistavia toimintatapoja on useita ja erilaisia. Käsissäsi oleva opas kertoo yhdestä lasten osallisuutta tukevasta välineestä, lastenkokouksesta. Matkasi varhaiskasvattajana lasten osallisuuden tukemiseen voi alkaa lastenkokousmenetelmän kokeilusta tai se voi antaa lisävinkejä osallisuutta tukevien työkalujesi joukkoon. [Tervetuloa tutustumaan LASTENKOKOUKSEEN! Anne-Mari, oppaan kirjoittaja](#)

ERILAISIA LASTENKOKOUSTYYLEJÄ

Ideointilastenkokoukset

Aikuinen havainnollistaa lastenkokouksen aluksi kulloinkin käsiteltävää aihetta esimerkiksi nukketatterin tai sadun välityksellä. Lapset kertovat ideoitaan liittyen omaan, toistensa ja päivähoitoyksikkönsä toimintaan ideointilastenkokouksissa. Ehdotukset voivat koskea lelu-, leikki-, leikkikaveri-, leikkipaikka-, käytöstapa-, ja kiusaamisen ehkäisyideoita. Aiheita, joista voi kertoa ideoita on lukuisia! Aikuinen kuuntelee kaikki lasten esittämät ideat ja kirjaa ne ylös sellaisina kuin ne lasten suusta tulevat. Lasten esittämille ideoille annetaan painoarvoa ottamalla niitä mukaan toimintaan.

Äänestyslastenkokoukset

Äänestyslastenkokouksissa jokainen lapsi äänestää aikuisten tai/ja lasten ideoimista toimintavaihtoehtoista koko ryhmälle sopivan tekemisen, leikin tai muun aktiviteetin. Toimintaa kuvaavat esineet, kuvat ja muu havainnollistava materiaali toimivat lapselle ymmärrettävinä äänestysvaihtoehtoina, joiden joukosta lapsi valitsee mieleisensä tekemisen aiheen. Suosituin äänestysvalinta/ suosituimmat valinnat tulevat toimintaan mukaan.

Jokainen voi äänestää vuorollaan muiden katseilta piilossa vaikkapa piirustustaulun takana. Näin lasten äänestysvalinnat eivät siirry lapselta toiselle. Äänestys toimii esimerkiksi lasten päättäessä liikuntaleikki-, askartelu-, musiikki-, juhlaohjelma- ja muista aktiviteettivaihtoehtoista. Tämän oppaan kansikuva esittää isänpäiväaskarteluvaihtoehtoja, joista lapset äänestivät mieluisimman askarteluvaihtoehdon Kummelissa syksyllä 2013.

Neuvottelevat lastenkokoukset

Neuvottelevassa lastenkokouksessa lapset ideoivat, suunnittelevat ja päättävät yhdessä aikuisen kanssa neuvotellen haluamastaan toiminnasta päivähoidon arjessa. Tähän ja muihinkin lastenkokoustyyleihin sisältyy aikuisten ja lasten välistä tasavertaista keskustelua, joissa esiintyy neuvottelevia piirteitä. Jokaisen kokouksen lopuksi aikuinen kertoo lapsille, milloin lasten esittämät ideat ja päätökset toteutuvat arjen toiminnassa.

LASTENKOKOUKSEN JÄRJESTÄJÄN MUISTILISTA ...

ENNEN KOKOUSTA:

- Suunnittele kokouksen sisällöllinen rakenne vastaamaan aihetta
- Kerro lapsille kokouksesta ja sen aiheesta hyvissä ajoin ennen kokousta
- Varaa kokouksen teemaa havainnollistava materiaali valmiiksi
- Selvitä työnjako kokouksen rooleista: sihteeri & puheenjohtaja
- Valmistaudu esittelemään kaikille kokouksen säännöt
- Valitse kokoontumiselle rauhallinen tila
- Ehkäise häiriötekijät ja kokouksen keskeytykset
- Huomioi kokouksen sujumiseksi lasten ikä, kehitystaso ja muut tekijät
- Ohjaa osallistujat istumaan siten, että kaikki näkevät toistensa kasvot
- Käsittele yhden kokouksen aikana yhtä aihetta kerrallaan
- Anna lasten ehdottaa aiheita pidettäville lastenkokouksille

Kokouksen alussa voi esittää käsiteltävää aihetta avaavan näytelmän.

...LASTENKOKOUKSEN JÄRJESTÄJÄN MUISTILISTA...

KOKOUKSEN AIKANA:

- Aloita kokous sovitulla merkillä
- Kerro aluksi kokouksen säännöt: jokainen saa puheenvuoron viittaamalla, omaa puheenvuoroa odotetaan hiljaa ja toisen puheenvuoroa kuunnellaan
- Luo positiivinen ja kiireetön ilmapiiri
- Anna lapselle tilaa, omat tarpeesi ovat taka-alalla
- Aloita halutessasi kokous aihetta avaavalla näytelmällä, sadulla, kuvilla...
- Kuuntele ja kunnioita jokaisen lapsen ideaa, ehdotusta ja päätöstä
- Esitä ymmärrettäviä ja johdonmukaisia kysymyksiä lapselle
- Ethän johdattele lasta vastaamaan haluamallasi tavalla kysymyksiin
- Rohkaise kokouksen aikuisia ja lapsia tasavertaiseen dialogiin, jossa kaikkien mielipiteillä on oma tilansa ja painoarvoa
- Kuuntele lapsen mielipidettä rauhassa huomaten sanattomat viestit
- Rohkaise myös arkoja kertomaan näkemyksistään
- Älä pakota ketään puhumaan, sillä osallisuus on vapaaehtoista
- Linkitä kokouksen aiheet lapsen kiinnostuksen aiheisiin: esim. lapsen on luontevaa kertoa ajatuksistaan ja ideoistaan käsinukkehahmolle
- Puheenjohtaja johtaa kokouksen kulkua jakaen puheenvuoroja
- Sihteeri kirjoittaa lasten ajatukset ylös sellaisina kuin ne ovat
- Kerro lapsille jos lasten ideoita ja ajatuksia ei jostain syystä voi toteuttaa
- Ilmoita lapsille, milloin heidän ehdotuksensa ja päätöksensä toteutetaan
- Kiitä lapsia osallistumisesta ja päättää kokous sovittuun merkkiin (nuijan kopautus pöytään, kellon kilkutusta tms.)

LASTENKOKOUS – YKSI MENETELMÄ TUKEA LASTEN OSALLISUUTTA

...LASTENKOKOUKSEN JÄRJESTÄJÄN MUISTILISTA:**KOKOUKSEN JÄLKEEN:**

- Toteuta kokouksessa esitetyt ideat, ehdotukset ja päätökset toiminnassa joko heti kokouksen jälkeen tai myöhemmin sovittuna aikana, mielellään viikon kuluessa kokouksesta
- Tee lasten päätökset näkyväksi kaikille: Laita ne kuvien muodossa esille seinälle tai muuhun näkyvään paikkaan
- Valokuvaa lapsia heidän ideoimansa/ päättämänsä toiminnan lomassa
- Esittele lasten ideoita, päätöksiä ja lastenkokousten johdosta syntyneitä lasten tuotoksia lasten vanhemmille, jolloin arvostat lasten osallisuutta
- Muistuta lapsille heidän päätöksiensä toteutumisesta, kun toiminta, johon he ovat vaikuttaneet, alkaa
- Huolehdi, että lapset pääsevät mukaan ideoimaansa toimintaan

Esille laitettut, lasten tekemät jouluiset askartelut, jotka he suunnittelivat itse.

VOIT TUKEA VARHAISKASVATTAJANA LASTA OSALLISUUTEEN, KUN...

- Olet turvallinen ja lapsilähtöinen aikuinen, joka otat huomioon lasten yksilölliset ominaisuudet
- Kehität jatkuvasti taitojasi ja osaamistasi suuntaan, jossa lapsella on tilaa ilmaista aidosti ideoitaan ja tehdä päätöksiä asioista kanssasi
- Omistat herkkyyttä nähdä lapsen viestit
- Osaat eläytyä empaattisesti ja kokonaisvaltaisesti lapsen elämään
- Uskot lapsen kykyihin ja tuet lapsen oma-aloitteisuutta
- Vaalit ystävällistä ilmapiiriä, johon sisältyy leikki ja ilo
- Kykenet vastavuoroiseen dialogiin lapsen kanssa
- Tunnet lapsen maailman, sillä kuljet lapsen rinnalla
- Näet lapsen monipuolisena ajattelijana ja ratkaisujen keksijänä
- Vaikutat helposti lähestyttävältä lapsen puolelta
- Keskityt konkreettisiin aiheisiin, jotka kiinnostavat lasta
- Keskustelet asioista lapselle ymmärrettävällä tavalla
- Kehität työssäsi erilaisia tekniikoita, jotka edistävät lapsen osallisuutta
- Arvostat lasta ja otat lapsen vakavasti
- Toimit mallina lapselle
- Rohkaiset kaikkia tasapuolisesti ilmaisemaan mielipiteensä
- Suhtaudut joustavasti osallisuutta edistäviin uusiin ja luoviin ratkaisuihin
- Asetat lapsen tarpeet omien tarpeidesi edelle
- Sitoudut pitkäkestoisesti lapsen osallisuutta tukevaan toimintaan
- Arvioit omaa toimintaasi
- Näet osallisuuden tulevaisuuteen sijoittamisena lapsen elämässä
- Sijoitat laadukkaaseen vuorovaikutukseen lapsen ja itsesi välillä
- Arvotat lapsen ilmaisemat näkemykset yhtä tärkeiksi kuin omasi
- Luot lapsen osallisuuden tukemiselle turvalliset rajat
- Annat lapsen olla oma itsensä
- Kuuntelet Isoilla Korvilla ja Suurella Sydämellä Lasta
- Mahdollistat lapsen esittämien ideoiden ja päätösten toteutumisen
- Sallit lapsen vaikuttaa elämäänsä Aidosti omassa kasvuyhteisössään

LASTENKOKOUS 6.11.2013. KUMMELISSA

Lastenkokouksen aihe: Lapset vaikuttavat äänestämällä valiten eri vaihtoehtoista mieleisensä liikuntaleikit.

Ennen kokousta: Suunnittelimme työtiimissä liikuntaleikkivaihtoehdot, jotka laitoimme äänestyspaikkaan (jossa kukin lapsi sai omassa rauhassa äänestää yhtä liikuntaleikkivaihtoehtoa) portaikkoon. Liikuntaleikkivaihtoehtoja kuvasivat niitä esittävät esineet.

Lapset ideoivat myös kaksi liikuntavaihtoehtoa itse, joita havainnollisti piirretty kuva. Ne olivat: uiminen ja kalastus.

Päätimme toteuttaa lasten valitsemaa liikuntaleikkejä heti lastenkokouksen jälkeen.

Kokouksen kulku: Kerroimme lapsille heti nuijan kopautuksen (kokouksen alun merkki) ja lastenkokoussääntöjen kertauksen jälkeen, että he saisivat kertoa äänestämisen avulla mitä liikuntaleikkejä tänään leikkisimme.

Lapset äänestivät kukin vuorollaan osoittaen sitä leikkiä kuvaavaa esinettä, joka heidän mielestään oli toteuttamisen arvoinen leikki. Tarjolla olivat leikit: Kurki ja sammakko, Jäätäneet hernepusset, Seuraa johtajaa, Koiraleikki, ja lasten ehdottamat Uiminen ja Kalastus.

Kerroimme lapsille, että uiminen ja kalastus eivät ole mahdollisia toteuttaa. Eniten ääniä keräsi Kurki ja Sammakko- leikki, seuraavaksi eniten ääniä sai Seuraa johtajaa- leikki.

Ilmoitimme lapsille, että toteutamme liikuntaleikit heti kokouksen jälkeen. Kokous loppui ja kiitimme lapsia.

Kokouksen jälkeen: Liikuntaleikit, joiden toteutumiseen lapset saivat vaikuttaa, osoittautuivat lapsille erittäin mieluiseksi. Kurki ja sammakko -leikistä tuli syksyn jymymenestys.

LASTENKOKOUS

29.1.2014. KUMMELISSA

Lastenkokouksen aihe: Kiusaamisen ehkäisy, jossa lapset ehdottivat käytössääntöjä ryhmäperhepäiväkodin toimintaan.

Ennen kokousta: Suunnittelimme nukketeatterin, jonka esitimme lapsille kokouksen alussa havainnollistaaksemme kiusaamisen ehkäisy- aihetta. Päätimme, että lapset saivat ehdottaa kiusaamisen ehkäisy- säännöt näytelmän jälkeen.

Kokouksen kulku: Aikuiset esittivät

näytelmän, jonka juoni kertoi neljästä ystävästä, joille tuli riitaa pikku asioista. Mukaan tuli lyömistä, potkimista ja mököttämistä jne. Lopuksi huomio siirtyi eri käänteiden kautta loukkaantuneen lapsen tunteisiin, joiden ymmärtämisen avulla sopu ja anteeksianto onnistuivat. Sovinnon jälkeen näytelmän hahmot iloitsivat yhdessäolosta.

Näytelmän jälkeen lapset vastasivat aidosti käsinuken esittämään kysymykseen käytöstavoista. Empaattinen ja avoin ilmapiiri salli hiljaistenkin lasten mielipiteiden ilmaisemisen. Yksi lapsi ei halunnut vastata eikä häntä pakotettu siihen. Kokous eteni rauhallisesti ja lasta kunnioittavasti loppuun asti. Kiitimme lapsia osallistumisesta ja laitoimme heidän ehdottamansa käytössäännöt seinälle. Oheinen kuva näyttää lasten laatimat säännöt.

LÄHTEET

Emilson, A. & Johansson, E. 2009. The Desirable Toddler in Preschool. Values Communicated in Teacher and Child Interactions. Teoksessa Berthelsen, D.; Brownlee, J. & Johansson, E. (toim.) *Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy*. New York: Routledge, 61–77.

Fitzgerald, R.; Graham, A.; Smith, A. & Taylor, N. 2010. Children's participation as a struggle over recognition. Exploring the promise of dialogue. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) *A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice*. New York: Routledge, 293–305.

Hart, R. A. 1992. Children's participation. From tokenism to citizenship. *Innocenti Essays*. Florence, Italy: UNICEF. International Child Development Centre.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.

Koivunen, P. –L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kränzl-Nagl, R. & Zartler, U. 2010. Children's participation in school and community. European perspectives. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) *A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice*. New York: Routledge, 164–173.

Lansdown, G. 2006. International developments in children's participation: lessons and challenges. Teoksessa Tisdall, E. K. M.; Davis, J. M.; Hill, M. & Prout, A. (toim.) *Children, Young people and Social Inclusion. Participation for what?* University of Bristol, UK: The Policy Press, 139–156.

Lastentarhanopettajaliitto. 2012. Valtakunnallinen varhaiskasvatuspäivä. Varhaiskasvatus ehkäisee syrjäytymistä. 9.2.2012. Viitattu 30.10.2013. <http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/VARHAISKASVATUS%>

Percy-Smith, B. & Thomas, N. 2010. Emerging themes and new directions. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim.) *A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice*. New York: Routledge, 356–366.

Ridge, T. 2006. Childhood poverty: a barrier to social participation and inclusion. Teoksessa Tisdall, E. K. M.; Davis, J. M.; Hill, M. & Prout, A. (toim.) *Children, Young people and Social Inclusion. Participation for what?* University of Bristol, UK: The Policy Press, 23–38.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children and Society* 15. 107–117. Viitattu 6.1.2014. http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf.

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731.

THL 2014. Osallisuus. Viitattu 22.2.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–53.

Venninen, T.; Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. "Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi." Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. VKK-Metro. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 23.10.2013. <http://www.socca.fi/files>.

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus 1989. Viitattu 30.10.2013. <http://lasten.vaikuttamistaidot.fi/yk%3An-lasten-oikeuksien-sopimus>

